

LEONH. FERDINAND. MEISNERI, ^{aug. 2}
Med. Doct. & Prof. Regii,

DE

CAFFE, CHO-
COLATÆ, HERBÆ

THEE ac NICOTIANÆ

NATURA, USU, ET ABUSU

ANACRISIS,

Medico-Historico-

Diætetica.

NORIMBERGÆ,

Sumpt. JOH. FRIDER. RUDIGERI,

ANNO MDCCXXI.

M. L. FRANKARD M. L. S. R. I.
Med. Doct. & Prof. Regii.

DE

CAFFE, CHO.
OLATA, HERBA

THEE de NICOTIANA

NATURA, USU, ET ABUSU

ANACRISIS,

Medico - Historico.

Dianeticus.

NORMBURG.
JOH. TRIPPL. RUDIGER.
ANNO MDCCLXX.

()
LEO
Abet unag
qua adm
centur, ha
netur. N
adeo int
qua acc
randum qu
millet: h
saxd sui cor
varietate
omino sua
omnium a
cernimus;
plaga; d
lari larga m
fert omnia
unde me he
rum conserv
rens Dexte
onis, quan
A

PROOEMIUM.

Habet unaquæque tellus,
 quæ admirationem me-
 rentur, habet de quo glo-
 rietur. Nulla profecto
 adeò abjecta, adeò infelix Regio un-
 quam fuit, quæ accuratiùs inqui-
 renti, mirandum quidpiam offerre
 haud valuisset: ludit ubique genti-
 um Natura, & ad sui contemplationem
 gratissimâ varietate omnes allicit.
 Providè omninò sua distribuiffe do-
 na rerum omnium almam matrem
 Naturam cernimus; nec cuncta uni
 concessit plagæ; denegavit huic,
 quod alteri larga manu concessit:
non omnis fert omnia tellus in apri-
 co est. Abundè me herculè universæ
 creaturarum conservationi providit
 Omnipotens Dextera summi natu-
 ræ Authoris, quando ea omnia ad
 A 2 manus

manus nostras deposuit , & obtutui nostro objecit , quæ nobis aut in alimentum , aut in remedium cedere valēt , quæ aut conservandæ , aut restaurandæ valetudini sufficiunt : *in Ipso enim vivimus , movemur , & sumus.* *Ast.* 17. Me iudice nulla nobis magis adaptata videntur , quam ea , quæ domi germinando nascuntur : Verùm curiosior , ac irrequietior mortalium Animus é longinquo novæ allata semper appetens , patrium negligit solum , ut remotiora effodiat : Hinc accidit , ut hodie dum in penu Medica vix alia reperiantur , & in prætio habeantur pharmaca , quàm ea , quæ ab Oriente petuntur : quasi verò magis fœcundus observaretur Sol , ubi oritur , quam ubi occidit : An novercantem accusabimus Naturam ex eo , quod cullibet animantium ibi , ubi natum est , de convenienti sufficientique providerit ad sese conservandum , sustentatione ? absit. Ast fordescunt domestica , dum peregrina laudantur : Ad rem nostram adducere libet

libet Cornelium Agrippam ita argute
 differentem: plurimum nimirum con-
 ducere salutem hominum, ac rei publi-
 cæ, peregrinis omnibus, exoticisque
 pharmacis, quæ tanto præterea præ-
 tio, à prædonibus, mercatoribus in rei
 publicæ detrimentum advectæ sunt,
 omnino interdicere. Effatum sanè in
 prudentia ac recta ratione funda-
 tum; pharmaca enim, quæ nostrum
 gignit solum naturæ nostræ conve-
 nientissima esse, nemo ambigat,
 præterquam, quòd minori sumptu
 non tantum, verum etiam recen-
 tiora magis ac selecta, omni loco,
 & tempore haberi possunt: exotica
 vice versâ, atque peregrina, so-
 phisticationis, destructionis, cariei,
 ac vetustatis periculo exposita, non
 nisi plerumque effoeta, excessivo auri
 argentique dispendio comparanda
 veniunt. De his non inconcinne,
 si lubet, canentem audiamus Poë-
 tam:

Decipimur passim spoliis Orien-
 tis, onusta

Nos ornat, quicquid credula
 navis habet.

A 3

India

India mittit opes , incitamenta
malorum ,

Et Gula finiticis fraudibus una
patet.

Dúmque per insidias dividit
Barbarus aurum ,

Nos , nummos , vitas , & bona
nostra rapit.

Quibus metris clarè simul & in-
geniosè demonstrare voluit , cum
novis mercibus unà novas & vix
ante observatas ex *Asia* , *Africa* ,
atque *America* in *Europam* trans-
mitti ægritudines , in quibus utpo-
te fundamenta , ac seminaria com-
plurium calamitatum reperiuntur ,
etenim hæc cum partim , ut rectè ait
Cornel. Cels. lib. 1. de re Med. Cap. 3.
contra Europæorum consuetudinem
sint , partim non amplius ut me-
dicamenta , sed tanquam alimenta ,
sine Discrimine complexionum , æ-
tatum , aliarúmque circumstantia-
rum nunc temporis sumantur ; iis-
dem etiam nocere potius , quam
convenire judicantur. Inter ejus-
modi non postrema censenda sunt ,
toti

toti penè jam orbi notissima *Caffè*,
Chocolata, *Herba Thée*, atque *Nico-*
tiana, vulgo *Tabacum* nuncupata:
istis non tantùm delectatur natio
Indorum, utpote horum inventrix,
sed etiam nunc Hispanis, Italis, Bel-
gis, Germanis, aliisque compluri-
bus Nationibus in delicijs sunt; a-
pud quos laudandus rectus usus,
detestandus abusus, nam juxta Na-
sonem 1. *amor.*

*Impia sub dulci melle venena
latent.*

Idem sentire videtur *Horatius* 1.
Epist. 12. dum inquit: *sperne volu-*
ptates, nocet emta dolore voluptas.
De Natura igitur, origine, & viribus
Caffè, *Chocolatæ*, *Herbæ Thée* ac
Nicotianæ, eorùmque legitimo u-
su, atque abusu (quatenus ad sanam
aut ægram, ad longam, vel brevem
vitam quid conferre valent) in se-
quentibus pro virium modulo, in-
genijque tenuitate eadem compen-
diosè strictiori scrutinio subjjicere
conabor. Velit autem deficientibus
meis conatibus clementer Divina
A 4 adspi-

adspirare sapientia, ut Spiritu Domini adjutus, omnia ad Majorem Ejus Gloriam, proximi utilitatem, atque Rei publicæ Medicæ decus, ac honorem agam. Sit itaque.

**DE POTU CAFFE
ANACRISIS.**

SECTIO I.

Nomen, naturam, locum, tempus
Caffè à quo in usu sit, complectitur.

§. I.

Authores, qui de *Caffè* sermonem fecere, illud ad fabarum genus referunt ob affinitatem, quam cum illis habet: octoginta circiter abhinc annis adèd paucis innotuerat, ut à pluribus *morum* nuncuparetur, prout in quodam folio *Lutetie* typis dato legere est, cum tunc in nostris regionibus sorbitio hæc in usum revocari inciperet. Imò & nunc etsi invaluerit, mirum quantum circa ejus nomen & qualitates Authores discrepant. Quidam enim antequam in pulverem redactum sit, nominandum esse censent latinè *Buncbum*. gallicè *Bon*: alij in pulverem redacto alia & varia nomina ipsi imponunt, nempe *caffè*, *café*, *cophè*, *cavè*, *cavet*, *cabuè*, *cave*.

Caffe

Kart/c.

ut Spir
ad Ma
imi ut
Medic
Sir in
C. A.
RISIS
O. L.
locum
at, comp
I,
affe lem
a gen
illis hab
anis ad
us mor
m follo
m tunc
e in ul
unc est
ejus no
ant, Quo
redact
t latin
verem
mpar
zè, car

carueah, chaubé choana, chaona, aut cabuch. Turcæ alijque Orientales pronunciant *Cabué*, originémque deducunt à *Cabuct*, quod est robur; sic nuncupantes, quia ejus effectus insignis est corroborare. Verùm nos in hac disquisitione *Cassé* voce apud Europæos magis notâ, interea utamur.

§. II.

Cassé est leguminis peregrini species, magnitudinis nostrarum fabarum, à quibus non admodum abludit, rotundum ex una parte, ex altera planum cum fissura in medio, coloris inter candidum & flavum subobscuri: involutum duplici cortice, interiori admodum tenui, & ejusdem coloris ac granum ipsum, exteriori verò subnigro & satis crasso. Verum ad nos fertur plerumque decorticatum: Arbor cujus est fructus, similis est Evonymo teste *Prospero Alpino* in tract. de plant. Ægypt. vel etiam nostrati ceraso, tum in folijs, & ramis, tum in magnitudine. Frutex enim est tenuibus ramis, exiguis folijs, æqualibus, crassis & semper viridescentibus citò tamen deciduis præditus, remanente fructu, donec perfectam maturitatem assequatur.

§. III. Ex omnibus terræ plagis sola *Yemen* nunc dicta, olim *Arabia felix*, *Cassé* progignit, unde à quibusdam *faba Arabica* nomine non malè donatur. Nascitur absque

que cultura in illius vastis campis meridien-
 em versus. Hinc collectum *Moram Lou-*
beiam, inque alios maris rubri portus ve-
 hitur: Mox cymbis *Geddam* defertur ma-
 ritimam Arabiae petreae urbem ditionis *Che-*
rissi Meke: illic navibus, triremibusque
 imponitur, & ad maritimam itidem ur-
 bem *Sues*, duas & viginti leucas circiter
Cairo distantem amandatur, quo singulis
 annis 25000. saccorum, quorum singuli
 300. libras continent, camelis apportari
 solent. Præterea decem aut quindecim
 millia ejusdem ponderis mercatorum *Ca-*
ravana medina cum peregrinis Prophetæ
 devotis redux in Ægyptum & Syriam af-
 fert, Arabesque ipsi non paucam etiam co-
 piam ad celebres *Meke* nundinas deferunt.

§. IV. Non ita faciliè, certòque asseri
 potest, quandonam Caffé Orientalibus
 fuerit detectum. Verùm non dubium est,
 quin uno loco citiùs, quàm altero inno-
 tuerit, eòque per multos annos antequam
 in vulgus abierit, nonnulli potiti videntur.
 Si verò historijs alijsque scriptis orientali-
 bus fides adhibenda sit, à duobus tantum
 circiter seculis hic potus esse incepit ita
 vulgaris ac hodie, quod tamen incertum
 adhuc manet. Quandoquidem *Ludovi-*
cus Bassano, *Antonius Menavinus*, &
Franciscus Sansovinus, qui scripserunt,
 pri-

primus quidem Anno 1645. secundus 1548.
 alter verò 1563. ubi loquuntur de tribus
 Turcarum potionibus, easque describunt,
 ne quidem unum verbum de Caffé pro-
 nuntiant, quod si non est argumentum
 demonstrativum, indicium tamen est su-
 spendendo iudicio sufficiens: imò plures
 affirmant, Turcis & eorum Vicinis potum
 illum non fuisse admiffum, nisi postquam
 Sultanus *Helim* debellasset Ægyptum An-
 nis scil. 1517. & 1518. ubi illius usum à longo
 jam tempore institutum deprehenderunt:
 hoc illi haud dubiè ab Arabibus, quibus
 Caffé à centum & plus Annis notum erat,
 acceperant, si fidem illis adhibemus, quæ de
 hoc referunt; Moderni quidam Autores,
 quorum libri eâ opinione sunt referti, *Ra-
 zim* & *Avicennam* de eo sub nomine
Bunchi differuisse: verùm *Velfchius* in suo
 tractatu de vena medinensi probat, *Bun-
 chum* non esse Caffé Arabum, in ambigua
 voce errorem fuisse demonstrans. *Prosper
 Alpinus*, qui circiter centum abhinc annis
 iter fecit in Ægyptum, & post ipsum *Ves-
 lingsius*, qui ibi sat diu versatus est, primus
 ex Europæis de illo scripsêre, de quo noi
 certiores facit, seculum, cui Caffé detecti
 tribuitur, fortè non ita longè petendum es-
 se. Apud omnes autem in confesso est
 hodie in Oriente in communem usum ces-

sse

fiffe, & eo more, ut singulis manè, ubi sur-
 rexerunt, & suas fudère preces, five domi,
 five foris, cujuscunque statûs, sexûs, &
 omnis fermè ætatis, iteratum craterem,
 quem *singeans* nominant, assumere sole-
 ant, stomacho non jejuno, ut pluribus in
 nostris plagis mos est, sed assumpto cibo.
 Magnates illorum ante potum istum acce-
 ptum, jentaculum sumunt, quod prandij
 loco esse possset, & quocum ad secundam
 usque post meridiem horam cibo absti-
 nent. Mercatores, mercenarij parum pa-
 nis huic usui destinati, quem alicubi di-
 cunt *Futier*, alibi *Quaqui*, edere solent.
 Verbo divites & pauperes singulis matuti-
 nis diebus antequam Caffé potent, cibi ali-
 quid sumunt, persuasi id stomacho jejuno
 sumptum in bilem converti, ac quidquid
 in stomacho offendit, in bilem mutare,
 ipsum arrodere, & ad exinanitionem usque
 debilitare, membra omnia gravedine affi-
 cere, appetitum tollere, anxietate, mœrore,
 & impatientiâ animum cumulare, totum-
 que denique corpus dejicere. Hinc est,
 quod ad partes tabernarum Caffé innume-
 ri reperiantur vendentes *Futier*, buccella-
 tos, aliosque artoptitios panes, quos po-
 taturi manducandos emunt, experientiâ e-
 docti illud hâc cautione sumptum, salubri-
 us esse: quod locum dedit proverbio in-
 ter

ter eos usitato : si ante Caffé sumptionem nihil haberent manducandum , suæ togæ globulum deglutiendum , aut eo plané esse abstinentum.

Mirabilem , atque curiosam hujus potûs detectionem pro complimento hujus sectionis adjungam , quam depromsi ex Dissertatione *Fausti Naironis Maronite* linguarum chaldaicæ , & syriacæ in collegio Romano professoris , quæ extat in Italorum eruditorum Ephemeride Anni 1671. *Custos inquit Camelorum , aut caprarum , ut existimant alij , quibusdam Monachis retulit , nonnunquam capras aut camelos suos noctes vigilando & saltando transigere , id quod Abbas pabulo tribuendum statim conjecit . Cujus , ut certior fieret , in loca tunc temporis à pecude frequentata se contulit & animadvertit , multos ibidem certi cujusdam generis occurrisse frutices , quorum fructus verisimiliter comederat : nonnullus itaque eorum qualitates investigandi causa collectos aquâ fervescit , & liquore epotato , somnum averti deprehendit , quo motus , monachis suis , ne officij nocturni tempore dormirent potandum præbuit . Res ex voto cessit , & paulo post multas fructui illi salubres esse qualitates detectum fuit . Quapropter multis desiderabilis evasit , maxime*

hinc ipsis mercatoribus , quippe , qui in grati animi fidem preces privatas & sollemnes sacrant Sciadli & Aydro , quibus Monachis tali modo hujus fructus investigationis tribuitur honor.

SECTIO II.

Delectum Caffé , modum torrefaciendi , eumque conservandi , nec non quomodo ad potum farina Caffé sit coquenda ? quâ quantitate , & quo pacto sit sumenda ? tractat.

§. I.

CUm Caffé sit de leguminum genere hoc illi commune esse cum alijs leguminibus , quod quò minus est exsuccum , eò melius sit. Insuper observandum , an foribus , quibus pondus illius augetur , quibusque de sua virtute amitteret , purgatum sit. Optandum esset , ut vetus á recente probè distinguere possemus , certum enim est Caffé , quò vetustius est eò minus valere , quò plus enim siccatur , eò magis de succo & sapore suo evanescit. Sed hæc captu nostro majora sunt. Nec video , quomodo quis in hoc fraudem vitare possit : sunt qui ipsum leve , coloris flavi & obscuri , subalbo gravique anteponendum esse censent ; nec id tamen periculo nos eximit.

§i

Si dixerō Caffé, quāle ab Oriente defer-
tur, in se habere qualitates, quas illi tribui-
mus, & ipsum non habere, contradictori-
um videbitur: attamen hoc certo certius
est; si enim fumatur Caffé tale, quāle ad
nos adfertur, contundatur & fervefiat, ali-
quotque de eo calices hauriantur, nullius
erit effectus: sed si torrefiat, illique ut par
est, coctionis gradus addantur, & ex fari-
na cum aquā fervefactā crateres aliquot
sorbeantur, ipsi inerunt, quæ aliàs ei tribu-
untur qualitates. Hoc probat virtutem
Caffé, licet illi à natura insitam, eam tamen
velut extinctam esse, nisi ignis ope exci-
taretur: etenim non nisi torrefacto uti-
mur, quia experiētiā compertum est, illi-
us corpus ignis vi penetrari & phlegma, quo
irretiebatur, ejus spiritus exhalari. ideoque
illud aperitivum & stomachicum effici;
cujus rei causa est Sal aliquod fixum, & hu-
mor quidam oleaginosus ipsi proprius, ut
inferius patebit; at non nisi longo usu,
torrefactionis gradum addiscimus. Si ni-
mium aut minus, quā par est, aduratur,
inutile redditur, id quod invictè probat, ad
torrefactionem convenientem & utilem per-
agendam, medium maximi esse momenti;
idcirco modum ipsum convenienter torre-
faciendi, & quibus cautionibus in farinam
reductum conservetur, sequentibus brevi-

B

ter

ter declarabo. *ds* Accipiantur grana *Ban* :
 (voce illâ in præsentibus utor , ut senten-
 tiæ eorum me accommodem , qui prius-
 quam in pulverem redactum fuerit , Caffè
 vocandum esse negant) dummodo duarum
 aut trium librarum pro singula vice quan-
 titatem non excedat : quâ minori enim
 quantitate sumuntur grana , eò melius tor-
 refiunt. Sartagini æneæ , aut si mavis pel-
 vi fictili superposita , igni carbonum probè
 sine flammâ tamen accenso , injiciantur. At-
 tendendum autem est , ut statim atque ipsa
 calefieri animadvertantur , cochleari ferreo
 vel spatula indefinenter agitentur , & sic
 singula grana æqualiter ignis vim excipi-
 ant , donec semiusta appareant , cavendo
 maximè , ne ulterius procedat ustio , quod
 apparet , dum colore castaneo & subnigro
 grana tincta videmus , tuncque ab igne re-
 moveantur. Si debite omnia peracta fu-
 erint , jucundum veluti panis adusti odo-
 rem , sed cephalicum & stomachicum mag-
 is percipiemus ; Grana dicto modo ustu-
 lata contundenda , & in pulverem redigen-
 da sunt : non ad eò minutè contusa Ori-
 entalibus placent , Gallis verò ita tenuia , ut
 subtilissimum cribrum subire queant. Gra-
 na usta & contusa apprimè custodienda
 sunt , nè evanida fiat farina , huic enim
 magis est obnoxia , quàm vinum , ipsum ,
 & si

& si semel vappida fiat, nullius amplius erit
 usus; ejus qualitates enim non modo debi-
 litantur, sed penitus pereunt. Curandum
 igitur, ut quantocyus in farinam redactum
 granum, corio adipe exterius uncto aut ce-
 rato includatur, ita, ne per corij poros, nec
 per sacci futuras ullus aëri detur aditus.
 Subitò igitur stringendus saccus usque ad
 Caffè superficiem, nec nisi ad usum aperi-
 endus, tuncque cochleari utendum est, ut
 protinus & cum omni diligentia religetur:
 Ratio hujus est, quòd virtus Caffè maxima
 in spiritibus, qui per torrefactionem ele-
 vantur, consistat, qui si evanuerint, non ni-
 si magma, aut insipida quædam farina, mu-
 cidum & situm redolens superstes erit, il-
 liusque decoctio æquè injucunda, ac fani-
 tati noxia veniet; hoc animadvertere est,
 cùm farina loco odoris panis calidi & adu-
 sti, mucidum aliquàlter redolet. Quò di-
 utius asservatur, èd minoris est virtutis, in-
 dies odorem & saporem balsamicum, qui
 igne excitatur, aëre verò dissipatur, amit-
 tendo. Minimâ igitur, & quâ solum opus
 est quantitate pro singulâ vice, ac ipsum
 sumendi imminente tempore, molendum
 est, ut majoris jucunditatis & utilitatis fiat
 potio. Hac utpote præstantiori methodo
 utuntur *Arabia deserta* incolæ; aliter e-
 nim agere & in tertium aut quartum men-

fem congestam fervare farinam, est negligere ejus operationem.

§. II. Ex dictis ergò patet, quantum referat, *Cassè*, ut in utilitatem vertatur, debite torrefacere. In hocce verò §. videbimus non minus interesse, si amabilis exoptetur effectus, ut farina debite coquatur: non inficias tamen eo, quod, cum tot in subsequenti hac farinæ præparatione observanda & cavenda non occurrant, res feliciter plerumque consequatur exitum, si curæ cordique sint ea, quæ dare, in proximo stamus consilia, ad decoquendum *Cassè*. Forma nonnulla vasis ænei intus extusque stanno obducti in Oriente adhibetur, eamque *Fbriq.* sicut & ollas & vasa alia ansata appellant; huic enim usui maximè mihi videtur appositum, cum venter ejus admodum tumidus, recipiendæ vi ignis, sicque celerius aquæ coctioni promovendæ sit idoneus: ejus verò collum utpote angustum, volatiles *Cassè* spiritus, qui potissimam ipsius partem constituunt, retinendos sit aptum: Hæc tamen si desideretur, ansata quævis olla plumbagine, aut cuprea stanno obducta, ac huic unico usui destinata uti licebit, cui aquam infundes, decem aut duodecim unciarum pondus non excedentem, igniculo vivido carbonacio imponatur, eique, cum aqua aliquantulum

tulum ferbuerit, tres circiter drachmas pulveris injicias, sedulo cavens, ne quidquam effundatur, pulvere enim aquæ immisso, illicò incredibile celeritate in spumam agitatur, curandum quoque, ut quamprimum aqua ollæ labia attingere animadverteris, igne amoveas, admovendam identidem, usque dum duodecies circiter efferbuerit aqua, ne quidquam effundatur etiam atque etiam cavendo, hoc enim si accideret, in vanum fieret decoctio, cum omnes Spiritus, & sic omnis virtus evanesceret, & penitus periret. Quo peracto olla ab igne amoveatur, cineribus satis calidis imponenda, ut decoctam calorem quantum poterit, absque ebullitione conservet, ibique relinquatur, usque quo magma fundum petierit, & decoctio limpida, & subflava superfit; tunc inclinatione in calicem effundatur, cavendo, ne magma, quod nihili est, liquori commisceatur. Cæterum hic potus non est continuâ serie bibendus, sed tantum sorbilandus, quantum poterit calidè, quò calidius enim assumitur, eò salubrius. Lingua ne aduratur. crateri non est arètè applicanda, sed ut ferè ipsis calicis extremitatibus innitatur, ac sic postea sorbilandus est, Potionis hujus sapor aliquantulum amarus esse debet, alioquin suâ non polleret virtute, qui autem adeo deli-

eati erit palati, ut pauxillum illud amaritudinis non patiatur, Caffé injecto mitiget saccharo, quod ipsi majorem inducit jucunditatem, qualitates autem beneficas non nihil minuit, solamque caliditatem relinquit, præsertim si nimiam quantitatem addatur. Hoc ita consuetum est quibusdam, ut eis potus hic ut plurimum in syrupum quendam nigrum facessat, hæc mixtione non admixta, ipsis intolerabile videtur, & admodum jucundum amaritudine sublatâ celebrant. Verùm licet citra sacchari additamentum potus Caffé suis qualitatibus magis instructus, ipsis incipientibus & amaritudinem averfantibus non arrideat; nihilo tamen minus ubi parum huic potui assueverint, nec amaritudinem ita percipient, imò ipsis nec sine illâ placebit. Illorum, qui vel per ignorantiam, vel ob parsimoniam causam, ex prima infusione aliam aquam novam conficiunt, modus prorsus est contemnendus, etenim, ut utilis evadat, pro singula vice tantum est admittenda, quia virtutem omnem abstulit prima decoctio. Errant pariter, qui ad Caffé spissius reddendum, illud in olla subinde agitant, ut chocolatae adinstar turbulentum assumant; magma enim, ut superius dictum, nihil prodest, & soli inter Orientales abjectissimi tale Caffé potandum assumunt.

Unus

Unus aut alter crater ad summum , mane jejuno stomacho assumptus (quidquid etiam censeant Orientales) sufficiet , abstinendo desuper à cibo aliquot horis , & sic singulis diebus semel potasse , sat erit , nisi ad plures sæpius bibendos crateres , peculiare invitent rationes. Sic qui ad malam stomachi valitudinem levandam Caffé adhibent , nunquam matutino tempore , sed post prandium immediatè illud usurpant , quo in casu *caryophyllos* aliquot *aromaticos* , aut *cinnamomi* tantillum *acuti* injiciunt , ut factitare in Oriente assolent , quandoque etiam aliquot *cardemomi* grana addunt : at apud nos usus iste nondum ita invaluit. Qui palato indulgent , paucas essentiaë ambraë guttas , aut parùm sacchari ambaro imprægnati , aut aquæ florum aurantiorum semicochleare , vel aliud quid odorati pro libitu admiscere solent. Ad normam suprascriptæ doseos pro una tantum persona descriptæ dirigere se quis poterit , ejusque quantitatem prout plures erunt , augere , & eò plus aut minus , quò recentius aut vetustius , magisque aut minus usulatum est Caffé. Alius adhuc Caffé coquendi modus , multas ob rationes commodior , usurpari poterit , in eadem nempe quantitate superius descripta ejus farina aquæ frigidæ injiciatur , subinde coquatur , &

statim cùm decoxerit , adhibitis supra notatis cautionibus , ab igne amoveatur , qui modus Arabibus & Orientis Magnatibus magis arridet , præsertim ubi iter faciunt , aut castra sequuntur.

Notandum , quod pulvis *Caffè* , pane adusto , vel torrefactis fabis tertiâ parte augeri & adulterari possit , ita , ut versatissimi vix advertant ; periculosâ fraudis fomes lucrum est , quos enim non cogit auri sacra fames ? quibus non lubet , *Caffè* torrefacere , aut torrefacientibus adesse , magis consultum esset , non nisi ab illis , quorum fides sibi probata est , illud comparare , nec vilissimo emendum quærunt pretio , si fraudem vitare satagant.

SECTIO III.

Recenset *Caffè* qualitates , ejusque virtutes , quatenus nempe diversis corporis affectibus præservativè , & curative inservit.

§. I.

IN dubium revocari non potest , quod **DEUS** in rerum primordijs , dum terram jussit herbas arboreasque producere , qualitates pro sua voluntate ipsis indiderit. Stante hoc principio , certum est *Caffè* ab origine illis omnibus qualitatibus , propter quas tanto cum studio illud acquirimus , prædi-

præditum fuisse : Nec tamen ideo eas ab
 omni avo fuisse notas , opinandum est ,
 per multa secula non solum tectæ manse-
 rant , verùm etiam quid esset Caffé , planè
 ignorabatur. DEUS tamen , qui has fa-
 cultates ad hominis utilitatem ipsi indide-
 rat , noluit , ut ob ejus ignorantiam ipsarum
 usu privaremur , hunc thesaurum , quo tot
 populi gaudent demum é tenebris erui
 voluit : media ad hunc finem adhibita di-
 vinam providentiam ita prædicant , ut ne-
 mo sit , qui ea addiscere dedignetur. Quæ
 ergo hæctenus dixi ad materiam sternunt
 viam , nunc enim in rei cardine verfor , &
 de primis Caffé qualitatibus hocce §. mihi
 differendum incumbit : In scholis autem
 primæ corporis mixti qualitates intelligun-
 tur eæ , quæ ex unione principiorum ip-
 sius resultant , & ex quarum combinatione ,
 aliæ corporum dependent proprietates ,
 quæque à Peripatericis qualitates secundæ
 nuncupantur ; ipsi enim omnia mixta qua-
 tuor constare elementis sentiunt , qualitati-
 bus suis stipatis , caliditate , frigiditate , sicci-
 tate & humiditate , unde hujus argumenti
 enucleatio perneccessaria est. Nam vix
 quemquam de virtute Caffé in quibusdam
 morbis sanandis convincam , nisi demon-
 stravero , quæ virtute & qualitate id queat
 efficere : interim hic labor , hoc opus. An-
 tiqui

tiqui enim A. A. qui de Medicina scripsere
 ut plurimi artis veteranae, cum ad expli-
 candas alimentorum & medicamentorum
 qualitates accedant, nihil aliud statuunt,
 nisi calidum, frigidum, siccum, & humi-
 dum. Neotetici verò nihil quidquam ali-
 tius proferunt, quàm acidum & alkali, aut
 sal, sulphur, & mercurium, utraque hypo-
 thesis suis fundamentis stabilita est; hinc
 nè cui sectæ aut Medicorum aut Philoso-
 phorum displiceam, medium tenebo: *me-
 dio enim tutissimus ibis*, commune est a-
 dagium: adeoque primis veterum quali-
 tatibus sub nomine vulgò attributorum, ex
 proprietatibus mechanicis resultantium, in
 presentibus ad evitandam omnem ambig-
 gem interea utar, easque secundum hypo-
 thesin & principia R. R. explicare conabor.
 Antequam ergò definiamus Caffé, quas
 habet proprietates, cum Medicis tenendum,
 res frigidas, aut calidas, siccas aut humidas
 nuncupari, vel respectu eorum, qui ijs u-
 tuntur, vel ipsarum inter se comparatione:
 sic vino ejusque spiritu incalescimus, quia
 ab ijs plus solito agitur sanguis: pitu-
 nà vero, jusculo vitulinae carnis, cyatho Li-
 monatæ, aut cerevisiæ alijsque ejusmodi po-
 tionibus aequaliter refrigerescimus, quia cum
 ijs minus caloris, ob particularum sulphure-
 arum defectum, insit. quàm sanguini, illius

motum

motum tum intestinum, tum progressivum
 minuunt : sic inter se comparata edulia,
 potus & medicamina plus minùs sangui-
 nem & corpus incalefcere faciunt. Hæc
 ut argumento meo accomodem, & ad quæsti-
 onem mihi proponendam respondeam, *An*
calidum vel frigidum sit Caffè? Dico, vi-
 no, v. g. si comparetur, *frigidum* esse,
 quia minus activis, & minus inflammabili-
 bus particulis constat, sed si cum aquâ pti-
 sanâ, Limonatâ, & alijs aquosis potioni-
 bus, *calidum* esse, quia amaritudinem, &
 acutum quendam saporem aquæ, sanguini
 verò spiritibusque majorem motum, quam
 alia aquosæ potiones communicat. Ad
 secundum dico, *Caffè* respectu potantium,
 si sint temperamenti frigidi & phlegmatici
calidum esse, quia majorem chylo ac san-
 guini, pituitosos humores attenuando, agi-
 tationem conciliat : *frigidum* verò igneis,
 biliosis temperamenti, in ijs enim agitati-
 onem nimiam sanguinis temperat, quia mul-
 tà aquâ dilutum, & particulis terrestribus
 implicatum minuit humorum ebullitio-
 nem. Re ipsâ illius potatores consultemus,
 alij enim ab eo calefieri, alij refrigerari se
 testabuntur; nonnulli denique, nec melius
 nec pejus ab eo se habere dicent, quod
 temperatum esse, & pro varijs subjectis di-
 versimodè agere significat, temperatæ hu-

jus qualitatis ratio, haud difficilis disquisitionis est; Caffé enim naturâ suâ species quadam leguminis glutinosi & terrestri est, quod ipsum in alimentum sumptum, sanguinem crassum, & viscidum efficiendi, & consequenter refrigerandi vi tantummodo polleret: sed cum torrefiat, phlegmatis pars consumitur, spiritus exaltantur, unde ejus particulæ subtiles, & vellicantes fiunt; interim quia torrefactio haud vehemens est, & particulas terrestres salis adhuc superstites habet, quæ actionem præpediant, effectus moderatus, seu media inter calorem & frigus temperatura, ut sapius eveniat, necesse est.

§. II. His ergò præmissis ad ultiores & præstantiores Caffé proprietates ac virtutes progrediamur, & primum quidem observandum, potum hunc, licet satis calidè haustum, modo debite sit præparatus, nec palatum adeo adurere, nec aquæ instar eodem caloris gradu assumptæ, linguam lædere, quod fortè ideo accidit, quia decoctio parte istius pulveris subtilissimâ ac terrestri permista est, sicque ejus actio aliquantulum præpedita, non tam facile, atque aqua penetrare queat. Metuere fortè possent virgines & mulieres, pulchritudinis & elegantiae suæ studiosæ, ne nimius potus istius calor, suos deformaret denigraretque dentes,

dentes , ast præterquam , quod Orientales populi tantopere potu hoc gaudentes , dentes cæteris nationibus non habeant nigriores , ipsius Caffé magma pro dentifricio diligenter adhibitum , pristinam dentibus munditiem ac albedinem restituit , quemadmodum & de Tabaco fumatorio superstitiosius albedinem , etiamsi fumus nigredinem , dentibus inducit.

Notabilis maximé hujus potionis effectus editur in stomacho : Indubium quippe est , mirum in modum coctionem , quæ ibi peragitur adjuvare , à multis etiam populis & Asiaticis & Africanis , imò & quibusdam Europæis , quibus lex Mahometana usum vini interdicit , istius loco usurpatur. Ast quot in hisce regionibus habemus vini amantes , quorum plurimos audio susurrantes , Caffé admittendum tantum esse , ut vino substitueretur , cùm autem vitibus & uvis satis superque terræ nostræ abundant , ecquid illius potionis peregrinæ ! ad hæc verò respondeo , certis in casibus illud isti longo cedit intervallo. Quamplurimi enim sunt cujuscunque sexûs , ut & ætatis abstemij , quibus Caffé non nisi utile esse potest , quotquot itidem feбри aliqua aut cephalalgia , aliâque invaliditudine laborantes , vinum non nisi noxium evadit , cùm e contra Caffé valde ipsis sit salutiferum.

rum. Etenim in stomachis quibusdam ,
 vino mustove plenis, certa quædam destil-
 latio artificiali quasi similis peragitur, spiri-
 tus subito separatur, in venas repit, incita-
 to motu intestino sanguinem agitat, cere-
 brique membranas lædit, & cephalalgiam
 causat, quod residuum manet in stoma-
 cho, est aut acetosum quid, aut tartarus
 vini phlegmate dissolutus, qui tartarus si ad
 intestinâ deportaretur, *Colica*, si in renes,
calculi, si in articulos, *podagra* causa e-
 xistit; horum nihil â Caffè expectandum,
 illius enim spirituosæ partes non adeo in-
 flammabiles sunt, nullum inest ei acidum,
 quod ejusmodi incommoda post se trahit,
 adeò, ut qualibet ferè quantitate assum-
 ptum, nullum capiti dolorem inferat, non
 inebriet, non est, quod inficientur, multis
 in locis Caffè vino longè utilius esse. Nec
 silentio preterire possum, quod sententiam
 meam ratam facit, Caffè nempe solvere e-
 brietatem, teste experienciâ quotidianâ eor-
 um saltem, qui vino planè merfi non sunt,
 eo ergò nomine vini potatoribus gratum
 esse debet. Caffè primam coctionem mirabi-
 liter adjuvat, omnemque ab eâ perturbatio-
 nem averit. Nam ut ex ejus spagyricâ ana-
 lyfi patet, duabus substantijs, unâ subtili, &
 volatili, alterâ terrestri constat, subtilique ni-
 miam fermenti esurini aciditatem obrundit,

omne enim sal volatile acidum delinit, & mitigat; Pars terrestris verò deterfiva est, & tantillum adstringens, sicque stomacho amica, hujus quippe fermentum roborat qualitate suâ deterfivâ, tartareasque fæces in eo, & tenuibus intestinis contentas expurgat, acidas cruditates, quæ in primis vijs interdum fluctuant, suo alkali absorbet, nulli omnino corruptioni obnoxium est, coagulationes humorum, earumque causas fortiter impedit, & hinc transpirationem insensibilem, ac sanitatis conservatricem admodum juvat. Siquidem Medicina experientiam ratiocinijs confirmare debet, ex observaitonibus celeberrimorum virorum, quam plurima referre possem exempla eorum hominum, quorum Caffé finistram stomachi valitudinem levavit. Unum generale & demonstrativum allegare sufficiet. Turcæ, quamvis non nisi aquam potent, leguminibus, lacticinij, & fructibus horæis magis, quàm carnibus vescantur, unâ cum pane azymo minusque cocto, qui stomacho maximè noxiùs videtur, rarissimè tamen ejus affectibus laborant, quod non nisi huic potui debent; Licet enim potiones alias, uti *Sorbetum* & *Chesaf*, ex melle, uvis siccis, & acido citri confectum quandoque usurpent, credibile tamen non est, ejusmodi haustus stomachi cruditatibus ex alimen-

alimentorum indigestione natis, corrigendis, idoneos esse; imò *Sorbetum* non nisi ætate, Caffé verò nullo non tempore ipsis in usu est. Interim in nostris plagis etsi vinum satis generosum potetur, nec nobis, ut Orientalibus, cibis ita crudis vesci accidat, mirum quantum stomachi morbis & indigestionibus obnoxij sumus. Postquam ergo demonstratum est, Caffé laudabilem procurare digestionem; concludendum venit, ipsum quoque idoneum esse impediendæ generationi lumbricorum, qui ex indigestione & cruditatibus in aliqua corporis cavitate stagnantibus nascuntur: conducit quoque corruptioni oppugnandæ, non secus ac alia amara & detergentia pharmaca.

§. III. Valet prætereâ Fabæ nostræ Arabicæ potus, pituitam vitream veteribus sic dictam, colicæ intestinalis causam frequentem, non secus ac cruditates stomachi corrigere & resolvere, sicque etiam Epatis, Lienis, Pancreatisque obstructions à viscidis humoribus ortas, feliciter referare; hunc in finem etiam usurpant in Ægypto, teste *Prospero Alpino*, idque feliciter operatur, quàm tinctura cichorij, a cujus sapore non admodum abludit. *Veslingius* pariter asserit præstantissimum esse Caffé, cum succi frigidi, & crassi intestina, vasaque per totum

tum Corpus dispersa obstruunt : hicque effectus ita omni contradictione major est, ut in causa sit, cur *Bunchum* Avicennæ pro ista *Bon* aut *Cassé* acceperint, ob eximias, quas ipsi tribuunt vires. Hodierni omnes unanimiter conveniunt, ipsum insignis utilitatis esse in viris phlegmaticis, puellisque chlorosi laborantibus, quarum plurimas hæc sola sorbitio levat, quumque institutâ ejus analyfi, sale volatili abundare in aprico sit, non mirabimur, ipsum prava sanguinis fermenta emendare, sanguinis superfluum humiditatem & glutinositatem consumere, humoresque crassiores attenuando, eorum expulsionem promovere : Hinc concludendum est, idoneum quoque esse ad provocanda foeminarum catamena, quod quidem experientiâ constat ; asseverant enim plurimi, uteri obstructions tollere, atque solitas mulierum evacuationes suppressas iterum procurare. Frequenter in hunc finem mulieres Ægyptiæ & Arabicæ eo utuntur, præsentem fluxum facilitaturæ, aut ejusdem excretionem promoturæ : Caterum conjicere est, cum morbis mulierum, ortis ab ista evacuatione imminutâ, aut depravatâ inserviat, alijs quoque hujus sexûs pravis valetudinibus avertendis, præcipue vaporibus uterinis dissipandis, non esse ineptum. Celebris Medicus

C

Santo-

Santonensis D. de la Closure litteris ad Spomium datis, testatur, se frequenti experientia nosse, Caffé calidè sumptum fluentibus Catamenijs, alvi tormina patientibus, magnum esse subsidium, sanguinem minùs acrem & magis fluidum reddendo: Addit etiam convenire mulieribus, quæ jam enixa sunt, citra ullum periculum, ad vires reparandas, totoque puerperij tempore, crateres binos singulis diebus, impunè sumere posse.

Plura de hujus potùs præstantia jam diximus, nec tamen adhuc ejus omnes qualitates enucleavimus, utilissimum enim pariter reperiemus ad Renes expurgandos, seroque viam sternendam. Præterea calorem naturalem suscitatur & fovet, impeditas quascunque ferè vias pertransit, & apertas servat, sicque universam œconomiam animalem ad summum quasi perfectionis apicem ferè perducit. Frequenti haud dubiè illius usui debent Turcæ, quod ab Hydrope ferè sint tuti, hocque morbi genus penè in Oriente ignoretur. Angli quoque scripto quodam 30. circiter abhinc annis Londini edito, testantur, Hydropem sicut & Podagram longè jam inter ipsos rariores esse, à quo tempore potui Caffé sapius indulgent: nec dubito, si nostrates vinipotæ à vino ad potionem istam se convertent.

verterent, infausto huic morbo longé minus obnixij forent.

Afferit *Möllenbroccius* Medicus Germanus, in tractatu de Podagra vaga scorbutica, à Danis, Suecis & Batavis, quotidie in morbis Hypochondriacis & scorbuticis Caffé utilitatem probari. Nec mirum, morbi enim isti, cum ab humoribus tartareis, acidis, & corrosivis originem trahant, similibus præfidijs mitigentur, necesse est, idque suo sale volatili præstat, velut alia antiscorbutica, choliaria nempe, trifol. fib. nasturtium &c.

Maximè insuper commendat hunc potum, virtus præservandi à Calculo, uti & Podagra, stomachi coctionem juvando, tum sanguinem à superfluis salibus, seròque expurgando. Hoc enim confirmant, qui diu in Oriente degebant, dum ijs regionibus Podagram & Calculum rarò reperiri afferunt, quod non nisi ex frequenti potio- nis istius usu oriri potest, quæ tantum malis hisce avertendis inservit.

§. IV. Cum *Cassé* partibus duabus, crassa una & terrestri, altera verò subtili & spirituosam constet, sciendum est, partem illam spirituosam, quum utpotè de sulphure & nitro multum perticipet, nitro-sulphuream à spiritibus animalibus non valde dissimilem esse, multas quoque ejusmodi partes

vinum continet, sed ita puræ non sunt, nec cum ijs, quæ spiritus animales componunt, ita conformes, vinum quippe partibus heterogeneis respectivè abundat. Cùm e contra Caffé spiritus puriores sint, minusque dissipabiles, ac capiti proinde sublevando idonei; constat enim frequenti experientia, capitis dolores potum hunc citò avertere, humores enim acres ad cerebrum repentos diffundit & dissipat, novosque oriri impedit. Imò sunt, qui solo calentis potûs fumo in caput recepto, dolores mitigari observarunt, quod parti ejus volatili procul dubio debetur. Orientales hunc potum non modo levandis capitis doloribus idoneum arbitrantur, verùm ab experientia quoque sunt persuasi, fumum oculis receptum, maximè favere ijs, qui oculorum affectibus derinentur, aut quibus alioquin debilis est visûs acies, quod in causa est, cur plurimi, cùm *Fingeaus* calidi Caffé ipsis offeratur, antequam illud potent, oculis apponunt, ejusque vapores recipiunt. Plurimi etiam tollendis aurium doloribus, craterem ad fumum excipiendum auribus applicant, indeque non minimo afficiuntur levamine.

Supereft, ut de hujusce potûs Somnum avertendi virtute aliquid dicamus: *Willisius* in ultimis & posthumis suis operibus, de

de Caffé Londini usitatissimo loquitur , & suas observationes Medicis aliquando præscripturis necessarias proponit , illud remedijs narcoticis opponit , absolutoque de his tractatu , de isto quoque verba facit : omnem ejus somni pellendi facultatem â certis quibusdam partibus adustis dependere prætendit , quibus & natura & præparatione valde imprægnatur , quæ partes operari dicit , postquam Massam sanguinis intrârunt , ita & poros cerebri teneant apertos , liberumque Spiritibus transitum sternant. Celebris hujus Medici , multorumque Medicinam profitentium experimentis suffulti , credimus , potum hunc Massam sanguineam , humidum nimis & glutinosum absumendo , exsiccare , spiritusque animalis proventum accelerare ; quò minùs enim sanguinis massa materia glutinosa & pingui abundat , eò faciliùs partes ejus subtiliores emicant : Quemadmodum ex liquoribus minus pinguibus & viscidis , aut quorum partes minùs confusæ sunt , facilius Spiritus extrahitur. Sanè juxta *Willisii* opinionem , Caffé exsiccat , hinc ijs , qui sunt graciles aut temperamenti sicci & calidi interdicitur , e contra cum successu ijs præscribitur , qui temperamento contrario sunt præditi. Septentrionalibus & Asiaticis mollibus quippe & effæminatis , aut vino alioquin abstinentibus non parùm conducit Sunt,

Sunt, qui credunt reapse somnum p. n. fugare, hincque omnibus morbis Lethargicis medendis idoneum esse, non verò impedire somnum naturalem; repiuntur quidem homines, qui ejus usu insomnia curarunt, hic nihilominus effectus ordinarius non est, multique non malè se habentes assumpto post cœnam Caffè, ad somnum vix sese componunt, vigilaturi aptum valde se deprehendunt, Spirituum scilicet, quos vigilia dissipat, reparatione. Probabile ulterius est calorem actualem, quo cum fumitur, nimiam chyli cruditatem alterando non parum idoneum esse, ejusque particulas diureticas magnam humiditatis, procurando somno necessariae partem, per urinas abripere. Cùm tota M. S. circulationis lege, fluat per pulmones, impossibile est ipsos non labefactari, si sanguis impurus, crudus acris, aut nimium serofus sit: hinc, tussis, asthma & spirandi difficultas &c. facile exoriri possunt. Indubium itaque est, Caffè in his casibus magnum fore præsidium, præsertim si lacte sit alteratum; utpote acrimoniam M. S. temperat, demulcet, corrigit, & suaviter vel per Diuresin, vel Diaphoresin, particulas heterogeneas eliminat, nec non correctis humoribus, laesos pulmones tandem sanat & consolidat.

Excederet fere hujus Disquisitionis mo-

les.

les, si omnes adducere studerem hujus potius virtutes, qualitates, Authorumque experimenta: sed brevitati studens, hæc interea, quæ ad legitimum ejus Usum magis videntur necessaria, sufficient.

SECTIO IV.

Subjecta, eorumque complexiones, atque morbos, quibus Caffé minus idoneum est, seu ejus abusum considerat.

§. I.

Nullum remedium est, quod magnificè proficit, quin aliqua ratione noceat. Vel, ut ait *Valesius* lib. 4. method. cap. 2. *Nihil est, quod proficit, quin aliqua ratione nocere possit.* Sanè parili ratione res sese habet cum potu Caffé, remedio aliàs multum proficuo, cum hic ipse quibusdam in casibus & subjectis inutilis & minimè idoneus evadat. Hinc, si quidam ex ejus usu commoda non percipiant, qualitates ipsi attributas deesse, ne existiment: Etenim plantæ non ejusdem omnibus sunt efficacia: sic Manna quosdam constipat, alios verò Senna in Syncopen præcipitat, licet vulgò purgantia sint benignissima. Si ergò qui sint, quibus Caffé nocet, illud ne propterea vituperent; in culpa fuit proprii temperamenti seu complexionis non fundata

data cognitio, & omiffa periti alicujus Medici confultatio: fic quidam reperiuntur, qui huic potui nunquam affuefcere, nec eundem affumere queunt, quin vomitum vehementem in ijs excitet, quod indubitata probat, ftomacho æquè ac cordi fuas effe antipathias. Ad dignofcendum igitur cafus, in quibus Caffè periculofum & incommodum effe poffet: confiderandi funt ij, in quibus allaturam Caffè utilitatem commendavimus, indeque concludendum, corpori in ftatu & temperamento oppofito conftituito, non nifi noxium effe poffe: fic temperamentis pituitofis, ftomacho debilibus, digeftionem graviter perficientibus, obfturbationibus, humoribus glutinofis obnoxijs, valde eft conducibile; Ergò biliofis, ftomachis juftò celerius digerentibus, nimium æquè calidis, ijs quibus vafa fanguine fubtili, rapidiusque circulante funt repleta, non nifi noxium eft, fimiliter quos tuffis & fputum frequens, à venarum arteriarumque anaftomofi, vel diapedefi, aut fubtili acriorique fanguine originem trahens affligunt, illis minimè etiam convenire videtur.

In Genere autem minùs conducit macilentis, quàm corpulentis, faltem fi à fanguine fervidiori macies oriatur, qui nimis fluidus, juftoque rapidius circulans, in parti-

partibus ad suppeditandum ijs alimentum detineri satis nequit : Etenim si macies contra oriatur ex eo, quod stomachus functiones suas, non ut par est, obeat, sive quod in intestinis lateant obstructions, quæ sanguinis restaurationem & purificationem impediunt, ijs conducit Caffè, obstructions tollendo, eosque restaurat.

§. II. Illi verò, quibus sanguis est nimis abundans, nimis que subtilis, à Caffè absterneant, item in morbis Pectoris, ne vide licet sanguinem ulterius adhuc volatilifando, ipsum in pulmones magis adigat. Sic anonymus quidam Author, de potu Caffè scribens, observabat, Nobilissimum Lutetiæ Virum, dicto modo affectum, & respirandi difficultate laborantem, qui potu Caffè se levatum iri putavit; at è contra ab ejus usu Peripnevmoniâ prehensus, post paucos dies animam exhalavit: Psthyfici quoque confirmati, præpostero ejus usu obitum suum maturarunt. Verbò considerandum est, liquores corpus nostrum pervadentes, machinamque nostram Elasticam in motum redigentes, duobus modis sibi oppositis esse corruptibiles, aut enim nimis inspissati sunt, aut nimis subtilifati; in priori casu, nisi aliud obstat, Caffè perutile erit, at in posteriori pessimum, nisi malignum aliquod fermentum, rarefactionem

ope oppu
pus conlu
minus obli
riti uni volu
seu comple
aleudino
is suz gram
n consulet
s decem, la

COLA

CRISIS

TIOL

esque inge
que dicitur
ne, noque
at,

tem Cora

Cast, m

opere in

no am

millaris f

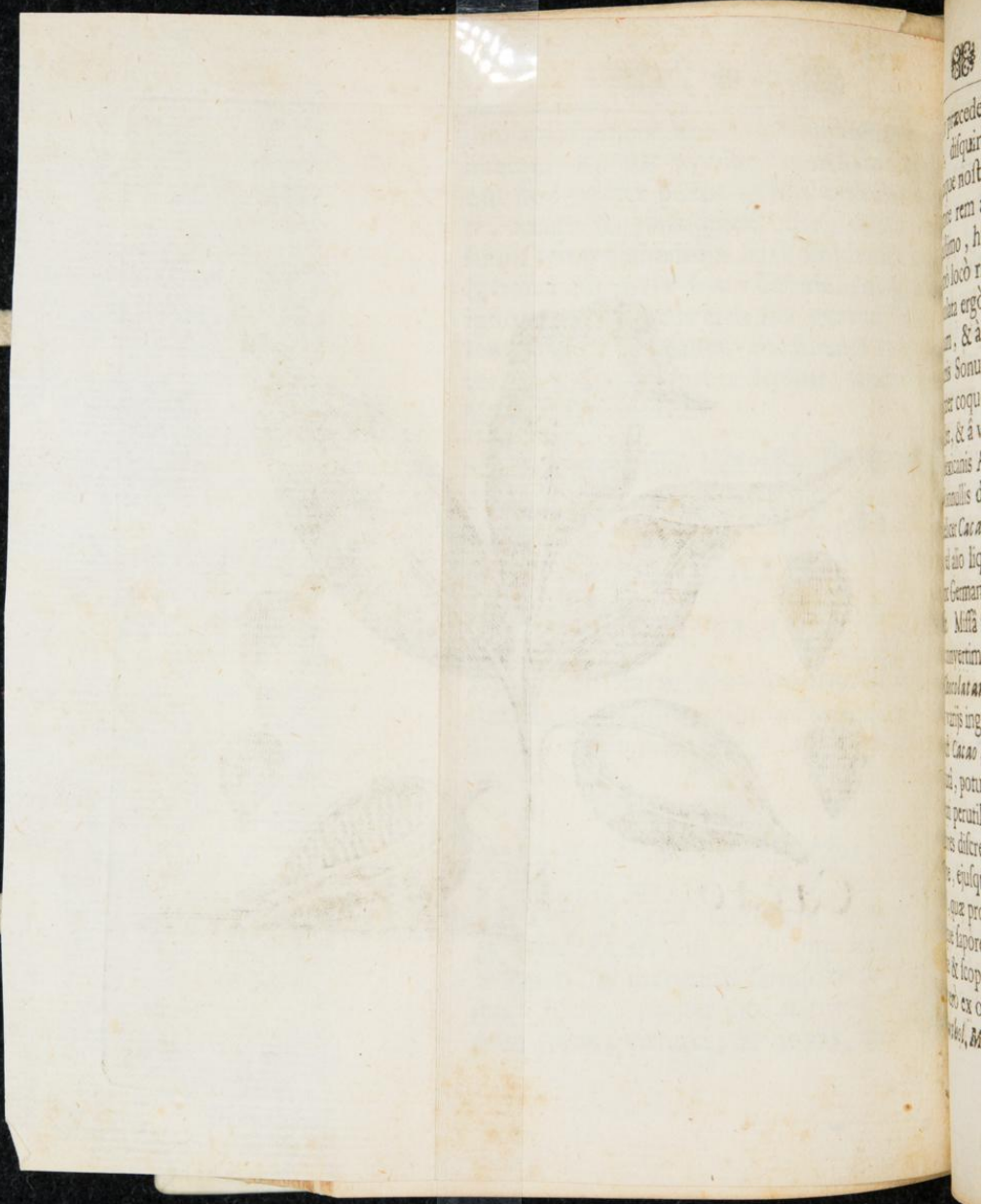
marum,

oxis, no

Cacao

procede
diquir
noft
rem
mo, h
loco r
ergo
& a
Sonu
coqu
& a
canis
d
Caca
alio lic
German
Miffa
vertim
Caculat
ing
Cacao
potu
pecuni
difer
epiq
pr
lupor
frop
ex c
Be

preceden
aliquere
noſte
rem ag
lino, huj
loco rim
ha ergo
, & a v
Sonum
coquen
, & a vo
exanis Ag
nullis dici
Carao,
alio lique
Germani v
Miſſa no
perimus
at am
ingre
Carao, e
potus p
perutlis.
diſcrep
e, eulque
que pro k
ſapore,
& ſcopo
ex omr
Mar

prout in præcedenti tractatu de potu Caffè factum, disquirere ordo nunc postulat; Cum itaque noster scopus requirat, ut recto tramite rem aggrediamur, non abs re fore existimo, hujus potûs *Onomatologi-*
m primò locò rimari.

Chocolata ergò est vocabulum purè Americanum, & à vocabulo *Choco*, quod Americanis Sonum significat, quem hic succus inter coquendum & effervescendum edere solet, & à vocabulo *Atte* vel *Atle*, quod Mexicanis Aquam denotat, derivatur: Nonnullis dicitur *Cacaoatle*, à fructu videlicet *Cacao*, ex quo cum aqua simplici, vel alio liquore *Chocolata* præparatur, hinc Germani vocare solent *Chocolat-Wasser*. Missâ nominali, ad realem ipsius nos convertimus descriptionem, & dicimus: *Chocolatam* speciem esse solidæ pastæ, ex varijs ingredientibus, cujus præcipuum est *Cacao*, ex quâ pasta liquore aliquo dilutâ, potus paratur, palato gratus, ac sanitati perutilis. Est autem aliqua inter Autores discrepantia in Chocolatæ compositione, ejusque ingredientium Numero & Dosi, quæ pro locorum usu, aut pro cujuscunque sapore, aut pro varia Medici intentione & scopo, diversimodè paratur: unam verò ex omnibus, Celeberrimi nimirum *Barthol. Marradonis*, Medici Hispani, de-

de-

descriptionem adducere intendo , quæ sequenti modo conficitur :

℞. Fruct. Cacaos , Num. 700.

Sacchar. albiss. lib. i℔.

Cinnamom. unc. ij.

Piper. Mexic. Chiles alias dicti. gr. XIV.

Caryophyll. arom. unc. ℞.

Vanillæ , tres siliquas , vel ejus loco , Semin. anis , unc. ij.

Achiotæ , avellana magnitud.

Quidam , inquit , addunt parum aque Naphæ, Moschi vel Ambari grysei gran. i. &c. sed his & similibus suaveolentibus cautè mercandum est , nè ob specialem quorundam idiosyncrasiam , horumque averfionem , periculosa accersentur symptomata. Compositionis itaque famosissimi *Marradonis* ingredientia , sigillatim examinabo , antequam præparationem & mixtionem ejus descripturus sum.

Imprimis ergò ARBOR , quæ hanc nuncem fert , ab Americanis vocatur *Cacahuahuatl* , ut ait *du Laët Hist. occident.* lib. 7. cap. 2. & *Ximenes* , in plantarum & animalium Americæ descriptione : sive *Cacaotal* , ut observat *Thomas Gage* Anglus ; altitudinis & magnitudinis est adinstar Arantiorum arboris , foliaque non dissimilia , sed paulò majora habet. Hæc ita delicata est , solumque , in quo nascitur ita calidum ,

ut Americani, ne radijs solaribus aduratur, prius arborem quandam *Atlinam* dictam, plantare soleant, quæ ubi in sufficientem altitudinem excrevit, nec non satis umbræ dare potest, primò sub ejus ramis *Cacao* plantant, ut nimirum obumbretur & à radijs solaribus defendatur, ided etiam *Atlinam cacao* matrem appellant, nulli quippe alii usui destinatam.

Fructus *Cacaotal* nudus non succrescit, sed siliquâ camulatâ tectus & circumvestitus, non fecus ac nostri melopepones. Hos fructus *Cacahuacinsli* nominant: continent autem copiam non exiguam nucum *Cacao*, quæ sunt amygdalarum majorum adinstar, sed compactiores & palato gratiores, 20. aut 30. imò 40. in singulis siliquis continentur. Unaquæque nux in duas dividitur partes, simul apprimè junctas, quas tegit alba quædam pellicula, succo quodam refrigerante & humectante prægnans, qui ab Americanis mulieribus in delicijs habetur, atque ab eis exfugitur. *Colmenero* & *Thomas Gage*, duas *Cacao* species numerant: *dua*, inquit secundus hic Autor, *Cacao species*; *vulgare unum coloris obscuri, subrubri, rotundum, & in extremitate punctatum*: alterum *Patlaxe dictum priori latius, crassius, & desiccans magis, pretioque minori, somnum*
poten.

potentius ardet , & ideo parum in usu , nisi inter plebeos.

Dominus *Moreau* , quatuor species esse ait : *prima* inquit vocatur *cacahuahuitl* , omnium maxima & fructuum feracissima. *Secunda* ejusdem nominis , mediocris magnitudinis , fructus habens minores. *Tertia* adhuc minor *xuchi cacahuahuitl* , cujus fructus ad extra rubri , intus alijs similes. *Quarta* *Tlalcacahuahuitl* , omnium minima , fructumque minimum ferens , colore aded ab alijs non diversum. Omnes autem isti fructus iisdem pollent viribus , eidemque usui inferviunt , quamquam ultimus ceteris omnibus serè preferendus sit , à nonnullis statuitur ; Electione tamen utendum , ne mucida , cariiosa , aut quocumque modo corruptæ seu vitiosæ , verùm integræ , pingues , diligenter asservatæ & sapidæ nucez adhibeantur.

II. SACCHARUM *Chocolatam* subingreditur , non solum ad saporem acerbum *cacao* , & aliorum simplicium hujusce compositionis temperandum , sed etiam ad ipsius conservationem , uti sit cum vulgaribus conditis ; id tamen non obstat , quod , si nimis vetusta sit compositio , tandem vermiculi in ea generentur , qui non secus ac vetustum caseum illam utrobique perforant ,

rant, præcipuè si in loco humido affervata fuerit, aut nimia sacchari quantitas ei addita sit.

III. CINNAMOMUM, quo in *Chocolata* confectione utebantur in America ante Hispanorum adventum, non erat cinnamomum orientale, in illis regionibus adhuc incognitum: illud procul dubio usurpabant, quod apud Monardum *lib. de plant. cap. 25.* describitur; estque Arbor mediocris magnitudinis, folia Lauro similia habens, fructum instar pileoli violacei ferens. Hic fructus saporem & odorem Orientalis cinnamomi refert, insipido & inodorato cortice, utuntur aliàs pulverisato in ferculis; stomachum roborat, flatum dissipat, prævum oris odorem corrigit, & colicam sedat. Unde non inconsultò *Chocolata* admiscetur, utpote attenuare & subtilisare terrestres *cacao* partes, & ejus stomachicam vim augere potens. In ejus locum verum Cinnamomum Ceylonicum, qualitatibus iisdem pollens, substitui potest; sed in eo casu dosis minuenda, quia cum sit Americano validius, uncia duæ in præscripto requisita nimia essent.

IV. PIPER Mexicanum, seu Chylles, sive Chylli, duo sunt genera, *Oriente*, quod est zingiber, & *Occidentale*, aliàs piper Mexicanum, seu de *Tabasco* dictum, quia

quia in illa novæ Hispaniæ provincia copiosè crescit : *du Laet in ult. cap. lib. V.* ait, hunc fructum ex arbore domestica *xocoxochitl* procreari, cujus folia sunt odorata, flores rubri sicuti Balauftiorum, ejusdem ac flores arantiorum odoris pergrati, & dulces, fructus rotundi, & racematim ex arbore pendentes, primò virides, mox ruffi, tandem nigri, gustu acres, suaveolentes, calidique & sicci, ita ut piperi ritè substitui possint. Multi tamen ex hac compositione piper eximunt, quia nimis calidum & acre, & propterea Medici vix unquam piper rotundum, nisi integrum, ægris suis præscribunt; hoc enim modo stomachum calefacit & roborat, nec tamen viscera, in quæ non permeat, incallescere valet, Cùm econtra pulverisatum, calorem & sitim intolerabilem paret. Quamobrem plurimi Chocolata utentes, postquam observassent, se ab ejus usu incallescere, & in facie eorum pustulas aut guttam rosaceam excitari, meritiò ab ea piper, cui hunc effectum tribuebant, exulare jusserant.

V. CARYOPHYLLIS aromaticis non pauci etiam in hac compositione abhorrent, fortè, quia alvum constipant, quamquam aliàs sint stomachici, & alijs optimis qualitatibus donati, quibus utpote notissimis non insisto.

VI. VANILLA, quam alij *Mecusuchbil* vocant, est filiqua, odore suavi, gustuque acri prædita, stomachum roborat, glutinosos humores incidit, & attenuat, potenterque venenis resistit, menses & urinam promouet: cum Tabaco mixta, ejus ingratum ex fumo odorem corrigit; fusè ejus virtus describitur, apud *Eusebium Norinbergicum* & *du Laët*. Lib. 5. Cap. 4.

VII. ACHIOTA, succus est inspissatus, ex fructifera arbore *Achiotl*, alijs *Changuarica*, aut *Pamaqua* vel *Orleana* dicta: Eam describit Nobilis Peregrinator *Thomas Gage*, dum inquit: *Achiota in cujusdam arboris rotundis filiquis succrescit, quæ granis rubris referta sunt, ex quibus paratur Achiota, quem primò in Massam redigunt, mox exsiccatam in globulos, placentalasue efformant, quas in foro ad vendendum exponunt &c.* *Achiota*, paulo superius ait, *qualitatis est penetrantis & attenuantis, uti ex Americanorum Medicorum vraxi patet, qui experientiâ edocti, illum quotidie ad incidendos & attenuandos crassos, viscidosque humores, Asthmatis & Dysurie parentes, præscribunt, in omnibus pectoris, viscerum aliorum obstructionibus, ac similibus morbis utiliter usurpant.* Notandum, *Chocolatæ* ingredientia, ut supra insinuavi, non esse

fixa , quædam enim adduntur , detrahuntur , aut immutantur , pro varijs conficientium intentionibus . Sic vulgus Nigrorum & Americanorum , nihil præter *Cacaos* , *Achiotam* , *Chilles* & *Anisum* accipiunt . Alij Cinnamomum redolere volunt : alij dulcem , alij acrem esse cupiunt . Inde fit , ut varij coloris , saporis ac diversi pretij & effectûs reperiatur . Chocolata in his regionibus composita , nimis insipida Americanis , apud illos verò confecta , nobis intollerabilis foret .

§. 2. Examinatis cognitisque Chocolatæ ingredientibus , ad ipsius præparationem atque mixtionem simplicium , tum & bibendi modum me conferam . *Cacao* igitur & *alia* , quæ *Chocolatam* componunt , ait Colmenero , contundi , & teri debent in mortario , aut super lapide lato & polito , quem in Indijs occidentalibus *Metaitl* , vel *Metate* , vocant , huic usui destinatum . Sed antequam terantur probe easscari & torresieri ad ignem opus est , ut facilis pistentur , *Achiotâ* exceptâ . Sed curandum est , ut continuò in torrefactione moveantur , ne adurantur , nigrescant & amarescant , nam taliter vis eorum periret . *Cinnamomum* & *Piper Americanum* si addere velis , primò teri debent , simulque cum pipere *Anisum* , & ultimò
sed

sed sensim Cacao, per duos aut tres dies
 ejus trituram iterando super lapide;
 singula autem sigillatim terenda; dein
 omnia pulverisata cum cacao in vase,
 cochlearis ope, miscenda, parandaque
 massa, qua teritur iterum super lapidea
 tabula aletata dicta, levi supposito igne,
 ubi mixtio probè facta, vitando nimium
 calorem, ne butyrofa partes resolvantur
 & dissipentur. Observandum etiam, si-
 mul cum cacao addendam esse in tritu-
 ratione Achiotam, ut facilius color con-
 cilietur: Pulveres omnes, excepto cacao,
 per setaceum trajiciendi sunt: Sique
 cacao cortex eximatur, delicatior & gra-
 tior erit confectio. Tritis & incorporatis
 omnibus, massa illa serè liquefacta coch-
 leari extrahetur, formebuntur tabella,
 pyxidibus includenda, qua ubi simul ac
 refrigerabuntur, indurescent. Prius ta-
 men charta, aut magnis quibusdam ar-
 boris folijs, veluti Platani Americanae,
 affundenda massa, & tabella formanda,
 atque ad umbram siccanda, postea exi-
 menda & in pyxidibus ligneis conservan-
 da. Varios adhuc Americanorum Choco-
 latam parandi & componendi modos de-
 scribunt, Piso & Hughesius. Sic
 imò: Cacao nucleos probè curatos, &
 in sole vel supra lentum ignem in vase con-

venienti siccatos, detractis cuticulis in mortario marmoreo tundunt, & cominuunt in particulas tenuissimas, pastam inde efficientes, quæ vel seorsum vel addito ovo & farina, *Mazij* tantillo in rotulas, pilas, trochiscos, aliasvé massas formari potest, vel in pyxides immitti, quæ super asseres, seu tubulos æquales supposito folio aliquo, aut chartâ muadâ in umbra siccanda; in sole enim liquescunt, adeoque brevi indurescit pasta, & ad hebdomadam, mensem, anni dimidium, aut etiam integrum annum, profu quo tidiano servari potest. Si nucleos in sartagine supra ignem exsiccas, cavendum tibi est, ne adurantur. Nuclei non nimis tundendi sunt, ne plus æquo oleosi evadant; panes & rotulæ Chocolatæ curiose compingi & lævigari debent, ne rimis, aut fissuris hient, adeoque aëre se insinuante mucidi brevi fiant, nec diu durent,

Idò: Nonnulli supra lapidem amplum, æqualem, lavem, & politum commolunt nucleos in tenuissimam farinam. Supra alium deinde, quem in promptu habent lapidem aut laminam ferream, farinam extendunt, & supposito lento igne, quantum sufficiat ad impediendum, ne laminæ adharescat, manibus subigunt, & efformant in quascunque ipsis placuerit figuras, vel seorsim.

orsim, vel cum tantillo *Notry*, quæ cardia-
ca est, atque hæc inquit, optima est Cho-
colatæ pasta, utpote simplicissima, quaque
Indi olim ante Hispanorum adventum usi
sunt.

Illud: Hispani nostrates eos imitati, nu-
cleorum *cacao* pastæ adjiciunt, vel *Chylle*,
vel *Achiote*, vel aliud quodvis â supra di-
ctis ingredientibus, vel plura eorum simul,
quæ haberi possunt, pro gustu conficien-
tis, vel pro utentium constitutione, vel
medentis scopo, additâ tandem sacchari q.
s. singula autem, quæ massæ admiscenda
sunt, seorsim debent comminui, & in pul-
verem subtilem redigi.

Non minor est diversitas in potu Cho-
colatæ potando; etenim Mexicani, tum
parare solent cum *Atolla* quæ est frumen-
ti Indici farina in aqua diluta & cocta, an-
tiquissimus eorum potus. Varios *Attolle*
præparandi modos â *du Laët* descriptos,
lib. 7. cap. 8. hic recensere supersedeo, cum
in nostris regionibus potus sit ignotus, fla-
tulentus, & malè sanus.

Sunt alij Chocolatæ bibendi modi, in-
quit Thomas Gage. *Primò enim dissolvi-
tur in aqua frigida, & ligno denticulato
agitatur, spuma elevata in alto reponi-
tur vase, reliquum cum sufficienti quan-
titate sacchari igni apponitur, & ubi ad-*

buc calidum est, spuma prius separata affunditur, totumque epotatur. Sed vulgatissimus parandi modus hic est: Aqua bulliens infunditur crateri, quem ebibere cupis ad medietatem, inde Chocolata tabella una aut altera dissolvitur, donec inspissata satis appareat, mox probè ligno denticulato agitatur, & in spumam vertitur, tandem reliqua crateris medietas aquâ calidâ cum saccharo repletur, propinatürque, comedendo prius aliquid conserve, aut Massapanis Chocolata insincti. Alius adhuc est modus, in Insula præcipuè S. Domingo usurpatus; Chocolata enim simul cum aqua & saccharo in vase coquitur, donec unctuosa supernatet spuma, tuncq; calidè hauritur.

Americani, in festis & convivijs, refrigerij gratiâ, frigidam Chocolatam potant, hocq; parant modo: eam aquâ frigidâ diluunt, ligno agitant, spumam eximunt supernatantem; mox saccharum aqua, in qua dissoluta est Chocolata, admiscunt, & ex alto spuma, quam reponunt, affundunt, sicque frigidè assumunt. Ita refrigerat hic potus, ut eo pauci impunè uti queant; stomachi enim dolores, præsertim in mulieribus, aliâque incommoda causat.

Liburni, & in alijs Italiae locis, ubi omnia ferè

ferè potuum genera glacie, aut nive refrigerare solent, in subsidium aduersus aëris æstum, sæpe Chocolatam glacie refrigeratam bibunt, quæ quidem palato potiùs, quam valetudini conueniens est. In coque differt à Caffè aut Thé potu, qui frigidè haustus nullo modo gratus est. Vulgaris quorundam nostris in partibus Chocolatam præparandi modus, sequens est: In cucumam ad ignem totidem aquæ crateres, quot sunt, qui potare cupiunt, immittuntur; & ubi bullire incipit. Chocolatæ uncia una & quadrans, pro singulis crateribus in pulverem redactæ, injicitur cum uncia sacchari, subitoque ligno agitatur super ignem, donec probè spumescat, spuma crateri immittitur, & agitatur denuò tamdiu decoctum, donec ferè totum in spumam illam abeat, & sic calidissime sorbetur. Sunt, qui ante ejus potum aquæ frigidæ haustum sumunt, aut panem biscoctum intingunt in Chocolatam, istumque comedunt, ac magis succulentum postea sorbent. Chocolatæ verò, si ex præstantissimis non fuerit, dosis augeri, saccharumvè pro lubitu minui, aut augeri potest:

Qui voluptati potiùs, quam sanitati consulunt, guttas aliquot ambari grysei, vel simile quid supperaddunt, quod gustui & odori gratum est. Sunt & qui saccharo

Aegyptiacum sorbetum, aut aquæ lac cum vitello ovi, substituunt, palati potius irri-
tamenta, quàm sanitatis solatia.

Quoad bonæ Chocolatæ electionem, plus in hoc passu experientiæ, quàm verbis dandum est. Forma pastillorum nihil huc confert; parantur enim longi, rotundi, quadrati, majoribus aut minoribus frustis, ne quis putet, hic nodum in scirpo quare-
re. At non exigui est momenti observa-
re, ne mucidum oleat, nevé sit vetustior, quod dignoscitur sæpe, ubi vermiculis per-
forata cernitur, masticando eam nihil dis-
plicens habere debet, neque aromatics species nimis sapiat. Verùm id si liceat, dignoscere unam ab altera non erit difficile, præcipuè si quis optimam aliàs solitus fuit potaré.

Quod concernit Crateres, quibus ad huncce potum utuntur Americani, & cu-
riofi Europæi, eos usurpant, qui ex nuce
cocos sunt fabricati, non tantùm, quia for-
ma & magnitudo commodæ, verùm, quia
margines non ita facilè incalescunt, ut la-
bia adurere queant, sicut fit in argento,
aut stanno. Hi crateres indigenâ Ameri-
canorum linguâ *Tecometes* vocantur: alij
quoque parant ex fructu Hispanis *Higuero*
dicto: magna est arbor, cujus folia *Moro*
magnitudine & formâ similia sunt, fructus
que

que instar citrullorum ferens. De palmis cociferis nihil dicam, cum à multis A. A. jam descriptæ fuerint. In horum verò defectu, crateribus porcellanijs aut Faëntinis uti licet. In forma solida *Chocolata* usurpari quoque potest; ex eâ enim fiunt tragemata saccharata, bis cocta, *Massæpanes*, aliæque cupediæ, si non sanitati adeò utiles, saltem æquè ferè, ac in liquore, pergratæ palato.

Si *Chocolata* sanitatis gratiâ duntaxat bibitur, duæ vices singulis diebus ad summum, & potiùs horis matutinis, quam pomeridianis sufficiant. Biliosi, loco aquæ communis, cum aqua *Endiviæ*, præcipuè æstate sumere possunt; sic intemperiei corporis calidæ non erit contemnendum præsidium, obstructionibus verò cum tinct. *Rhabarb.* usque ad *Mensem Majum* extendi potest ejus usus, temperato præsertim aëre: *Econtra* improbat ejus usum diebus canicularibus, sæpiùs laudatus *Colmenero*, concedit tamen ijs, qui ita huic potui affueti sunt, ut nullam inde noxam percipere queant: si, inquit, *Chocolata* quis opus habeat diebus *Canicularibus*, sitque temperamento calido præditus, eam parat cum aqua *Endiv.* singulis quatuor diebus, præsertim si laboret stomachi debilitate; quanquam verò in *America* o-

mni tempore assumatur, fierique in Hispania possit. Dandum autem est primò id consuetudini, secundo illius regionis calori extremo, quo cum excedente humiditate conjuncto, pori aperiuntur, magna- que sit substantia corporis dissipatio ita, ut non solum manè, sed quavis horâ & tempestate tuto usurpari queat. Quia verò à caloris extremi excessu naturalis corporis calor dissipatur ac exhalat, stomachi verò & aliorum viscerum calor ad peripheriam corporis fertur, ventriculus admodum debilitatur, ita ut non solum ex Chocolata, quæ, ut diximus moderatè calefacit, sed etiam ex vino puro utilitatem reperiant, ac stomachum roborent isti America incola. Si verò aestibus perdurantibus aquam potent, non parvam ex eâ noxam persentiunt, imminutâ aut depravatâ alimentorum coctione, alijsque exinde accersitis morbis. Notandum etiam terrestriorem cacao substantiam crateris fundum petere, ubi ejus potus paratur, & sunt, qui existimant, id maximè alimentosum simul esse hauriendum, quod tamen sine præjudicio & noxa fieri non potest, cum pars hac crassa, terrestris & obstruens, melancholicum generet succum, aliaque pariat incommoda: eam igitur vitet, qui sanitati

is sua Curam habere voluerit , reliquâ
parte succulenta contentus.

SECTIO II.

De Fructûs Cacaos analysi , simul-
que de qualitatibus ex Chocolatæ ingre-
dientium mixtione resultantibus , ac
quibus in affectibus conveniat , seu
de ejus usu.

§. I.

PERSCRUTATI sumus in præcedenti sectione
singulorum Chocolatæ ingredientium
qualitates : sed ut nihil de eâ intactum re-
linquam, penitusque ipsa cognoscatur, ejus
principalioris ingredientis, nimirum fructûs
Cacaos principia explicare, atque apud tri-
bunal chymicum per torturam Vulcani ex-
aminare, nec non ipsius analysin experiri
animus est, priusquam de Chocolatæ qua-
litatibus quidquam sum dicturus : spagy-
ricam ergo nucum *Cacaos* analysin nobis
demonstrat *J. Rajus* sequenti modo. Nu-
cleorum *Cacao* non decorticatorum uncia
8. in pulverem comminutâ , & retortæ in-
ditâ, substantiæ adeo fixæ & difficulter in-
tra se esse prodiderunt , ut modicâ ignis vi
nihil redderent , præter album quendam li-
quorem , aquæ instar clarum & pellucidum,
idque in pauca quantitate , quem pro phleg-
mate habuerunt : aucto igne ad eum us-
que

que gradum , qui spiritui vitrioli eliciendo
 sufficit, 17. horarum spatio elevatus est spi-
 ritus vaporum specie lactei candoris , qui
 præter aliorum spirituum morem , in phleg-
 mate subsidit ad fundum vasis recipientis ;
 tandem adhibito igne vehementissimo re-
 verberij , in vegetabilium destillationibus
 minùs usitato , ascendit oleum intensé ru-
 bicundum & velut sanguineum , sed pellu-
 cidum valde , quod refrigeratum , crassescit
 instar olei seu butyri , aut ceræ. Destilla-
 tione peractâ , caput mortuum unc. ij. &
 3vij. pendere deprehendebatur , spiritus non
 admodum fervidus erat , sed penetrantissi-
 mus , nec gustui , nec olfactui ingratus ,
 quemadmodum esse solent è sanguine aut
 carnibus elicit : oleum pariter mirificè
 pungit & penetrat sale suo volatili , cujus
 magnam quantitatem continet , nondum se-
 parato , estque valde aromaticum & cardia-
 cum , spiritus brevi acefcit , quo se acetum
 copiosum continere prodit : atque hâc
 duntaxat analysi separari potuerunt , quæ
 quamvis adeo simplicia videantur , ijs tamen,
 quæ deinceps de ejus effectibus dicturus
 sum , fundamenti loco esse debent. His
 ita positis Chocolatæ proprietates , ejusque
 rationes faciliùs comprehendentur , neque
 me quis temerè accuset , si vires ejus altius
 extulero.

Ast

Ast dubium esse potest, quanam ergo qualitas ex eorum mixtione resultet, ac prædominetur? vi cuius hujusce compositionis usus, sanitatem nobis promittere potest. *Calida quidem*, inquit Colmenero, *omnia serè ejus ingredientia observantur; unde totam esse calidam, quis non putabit? sed animadvertendum*, cacao, aliorum omnium quantitatem in ea superare, quod cum summè frigidum sit, alia concomitantia ingredientia, frigidas, terrestresque partes cacao duntaxat corrigunt. Sicut igitur duo medicamenta contraria qualitatis, suâ mixtione temperatam compositionem efficiunt, ita actione & reactione frigidarum cacao particularum, & aliorum calidorum ingredientium, *Chocolata temperatae qualitatem, à medio parùm distitam, obtinet. Afferi ergò potest, si præcipuè piper & caryophylli eximantur, merè temperatam esse, uti experientiâ & ratione probari potest. Experienciâ enim, supponendo cum Galeno, omne temperatum medicamentum frigida calefacere, & calida refrigerare, ut aqua tepida frigidam calefacit, calidam refrigerat; patet, & constat, quâ ratione Chocolata, ut fertur, stomachum frigidum calefaciat, calidumque refrigeret.*

Hoc

Hoc in se ipso expertum esse testatur idem Author: dum enim ex agrorum visitatione excalectus redibat, indigenarum persuasione adductus, Chocolatæ craterem hauriebat, quo sitim temperari & refrigerari in se sentiebat. Econtra verò, ubi matutino tempore chyli reliquæ crudæ indigestæque eum debilitabant, & infrigidabant, ab eodem potu manifestè stomachum roboratum & calefactum sentiebat. Sic experientiâ constat ab illius usu, omnis sexûs ac ætatis, temperamentique oppositi plurimos bene se habere, indicio qualitates in ijs prædominantes non augeri, quod augmentum aliàs teste Hippocrate morborum est scaturigo.

¶ Tandem ut experientiæ ratio in subsidium veniat, notandum, omnes cacao partes non esse frigidas, sed non paucas butyrosas, sulphureas ac inflammabiles, consequenter calidas, frigidis vix mediam partem constituentibus; unde accidit, quod & aliorum calidorum ingredientium permutatione, compositum confletur temperatum. Omne quippe agens, teste Aristotele, aquè ac patiens patitur, ferrum secans secando obtunditur, res calefaciens calefaciendo refrigeratur, pellensque pellendo repellitur: ita idem hoc in casu evenit. *Inde concludo, subdit Colmenero, melius esse, si Chocola sola*

colatâ utamur elapso aliquo , postquam
 confecta est tempore , post unum , v. g.
 mensem , quàm recenter paratâ. Videtur
 enim hoc tempus necessarium esse , ut de-
 bilitentur ingredientium qualitates , &
 mediam obtimeant temperiem. Sic Gale-
 nus philonio uti ante sex menses vereba-
 tur , quod ex opio , pipere , alijsve oppositis
 concinnabatur. Et quidem experti sunt
 non pauci , à Chocolata recentis usu malè
 se habere , & stomachum laxari , eò quod
 cacao pingues & butyrosæ partes , à terre-
 sibus nondum victa & correctæ essent.
 Et ratio suadet , si enim butyrosum solum
 bibatur , etsi jam Chocolata vetusta sit ,
 stomachum relaxat , non secus ac recens
 adhuc esset. Tandem ergò patet , Choco-
 latam non ita frigidam esse ac cacao , nec
 ita calidam , ut alia ingredientia , sed actione
 & reactione moderatam ipsi temperiem
 conciliari , stomacho calido & frigido æquè
 commodam , modò mediocri quantitate , &
 menstruæ fumatur ætatis.

§. 2. Quoniam Medicina varia esculenta
 & potulenta , pro varijs affectibus aut ad-
 mittere aut prohibere solet , proinde qui-
 bus apta & noxia esse possit Chocolata , si-
 lentio prætereundum non est , cùm pluri-
 mi Chocolatâ potiùs ex consuetudine & ob
 delicias , quàm morbi curandi aut præfer-
 van-

vandi causâ utantur. Quia autem pauca nobis suppetunt hucusque experimenta, quibus ejus vis fulciri posset, brevior etiam ero, & principales tantum Chocولاتæ virtutes paucis adducere conabor.

Et primò quidem, cum hujus Compositionis præcipua ingredientia sint stomachicâ, ut supra insinuavi, sequitur necessariò, hanc ipsi inesse qualitatem. Ergò qui stomachum à colicâ, diarrhoeâ, flatibus aut hypercatharsi exhaustum habet, utilem sibi hunc potum experietur. Ideò frequentius in America, quam in Europa usurpatur, quòd ibidem stomachi debilitas est frequentior, *Quod me attinet*, inquit Thomas Gage, *per duodecim annos continuò Chocولاتâ usus sum, summo manè cyathum unum hauriendo, alterum horâ nonâ aut decimâ, tertium horâ unâ aut alterâ post prandium, ultimum quartâ aut quintâ pomeridiana; sed cum vespertinis horis studio incumbere volebam, alium septimâ aut octavâ simebam, quo facile studium ad horam noctis duodecimam prorogabam. Si verò prædictis horis, casu aut negligentia, ejus usum omittebam, tunc stomachi debilitatem sensi, & quasi cardialgiâ tentabar. Et hoc patèto per annos illos duodecim firmâ valetudine gaudebam, ab obstructionibus, & febrì,*

febri, omnique alio affectu immunis; alijs
tamen nolim eandem, quam mihi nor-
mam prescribere, nec Medici vices agen-
do, potius hujusce dosin ac tempus prescri-
bere, multò minus temperamenta, mor-
bosque quibus conveniat, definire.

At ne vanâ curationis spe deludatur quis-
piam, sciendum, per stomachi debilitates,
in quibus hic potus convenit, intelligi eas,
quæ ab inanitione & defectu procedunt, si-
ve parùm nutrientia, qualia in America a-
limenta sunt, sive corpus & stomachum
evacuatio aliqua exhausterit, sive àer nimi-
ùm subtilis, assumpta alimenta justò citius
dissipaverit, ut in regionibus frigidis ac
montanis, in quibus semper viget appeti-
tus, accidere solet: secus autem non.

Idò: Omnes fermè verbi divini Præ-
dicatores, aut alij Oratores, ab ejus usu,
sive ante, sive post sermonem, optimè se
habebunt; etenim ante sermonem, pectoris
& vocis vires diutiùs, quàm jusculum su-
stinet: post verò, exhaustas corporis vires
reparat. Convenit & iter facientibus, idèd
in Americæ itinerarijs, familiarem illius esse
usum peregrinantibus, legimus, & quidem
manè, antequam itineri se committant, &
vesperi, absoluto diei penso.

Idò: Tussi & Asthmatis medetur, sitim
mirum in modum restinguit, diaphoretica

E

etiam

etiam est & sudorifera , somnum inducit placidum & tranquillum , adeò vires reficit & restaurat , ut satis commodè absque ullo alio alimento , bis in die hausta , vita protrahi possit . Labore immoderato defessos & exhaustos , mirificè recreat . Cuicumque restitutioni & corporis temperamento convenit , & sine periculo sumi potest à quovis sexu , ætate , constitutione , etiam non adeò observatâ exactâ dosi , modò ad facietatem sumpta , non nimium gravet ventriculum , aut aliæ circumstantiæ contraindicent & prohibeant . Observandum autem est , quod post sumptam potionem , semi-horæ aut horæ integræ spatio , quiescere oporteat , & à labore cessandum sit , ne concoctio impediatur & turbetur : à cibo etiam aliquamdiu abstinere convenit . Ut verbò absolvam , totum cardiacum est & analepticum egregium , potio hæc verè nectarea , multi & optimi nutrimenti pabulum , inquit *Hughesius* , & superat aliud quodvis alimentum , præsertim intra limites Zonæ torridæ , corpus reficiendo , & roborando ; quin & summè commendatur (inquit *Schröderus*) ad roborandum vitæ balsamum . Revera omnium , qui aliquamdiu in America vixere , unanimi consensu & testimonio , saluberrimus est ijs regionibus Chocolatæ potus , adeoque necessarius incolis , &

& advenis, ut ægrè sine eo vitam proroga-
re, nedum labores suos obire possent. Per
experientiam itaque plurimi Practicorum
sæpius observârunt, Hecticis, scorbuticis,
catarrhosis, atrophîa, scabie malignâ, item
tussi ferinâ laborantibus, Chocolatam, qua-
si divinum & miraculosum remedium ex-
stitisse, imò ad istam, in morbis modo enar-
ratis, alijs nihil proficientibus remedijs,
tanquam ad sacram anchoram confugien-
dum esse, constanter recommendant. Om-
nibus igitur in morbis, in quibus sal a-
cre, sive sit vel biliosum, vel acidum, vel
austerum aut muriaticum, tanquam causa
morbifera accusatur, miserè decumbenti-
bus, solamen & levamen afferre poterit.
Ex quorum numero non excludimus luen-
tiam veneream, guttam rosaceam, podagram,
& arthritidem vagam.

MEDICI aliàs etiam ad varios morbos
Chocolatam accomodant, medicamentis
scopo suo convenientibus admixtis, v. g.
ad fluxus alvi sistendos, nuce moschatâ, aut
limaturæ martis tantillo, ad tussim & rauce-
dinem, amygdalis, earumque oleo, sac-
charo cando &c.

D. *Quarremain*, Medicus famosus,
Hamorrhoides, seu ficus ani, in se ipso cu-
ravit, partes affectas butyro nucis *cacao*
inungendo. Phthysicus ferè deploratus,

robori suo & sanitati restitutus erat, præter omnem spem, à quotidiano usu nucum cacao, seu potionis Chocolatæ, D. Mundy teste. Item Chocolata senibus ac decrepitis quam maximè proficua est: Sic novimus, inquit celeberrimus *Mangetus*, in Biblioth. pharm. 1. 3. pag. 444. octogenarium, constitutionis naturâ debiloris, qui loco omnis alterius alimenti, per tres integros annos, Chocolatâ cum ovi vitello in aliquot juscule carniû cochlearibus dissolutâ, utebatur, eaque in totali aliorum ciborum aversione, & vitam & vires, quas maxima caducitas sperare permittebat, prorogavit. Sic & hodie alium adhuc superstitem habemus nonagenarium, qui Chocolatâ usui firmam satis valetudinem, quamvis cum memoria propè deperditione, præcipuè debet. Et hæc sunt, quæ de principaliori Chocolatæ Usu & Naturâ invenire, ac innuere potui.

SECTIO III.

Quibus in casibus Chocolata nocet, seu de ejus Abusu.

§. I.

CONtraria juxta se posita magis elucescere, frequens est in scholis axioma; neque omnia omnibus conveniunt, sed huic mel, alteri fel, uni prodesse, alteri nocere

vi-

videmus ! imò nihil est tam jucundum ,
 tam perfectum , quod non suas patiatur
 manes. Cùm itaque hæctenus de usu Cho-
 colatæ abundè dictum sit, paucis etiam e-
 jus abusus restat investigandus , præterea
 quibus noceat , videndum. De excessivo
 & periculoso Chocolatæ abusu, hæcce ver-
 ba altâ mente reposuit *Thomas Gage* : ob-
 servavi , ait , tantum ab eo (nimirum
 Chocolatæ potu ,) male habuisse quos-
 dam , vel quia sacchari nimium admisce-
 bant , quod stomachum relaxat , vel quia
 nimia copiâ eam propinare solebant : at
 sanè non solum Chocolata , sed alij omnes
 liquores , quod si nimis potentur , quam
 vis alias optimi , noxij penitus evadunt ;
 ergo si ab ejus usu obstructions nata sunt ,
 id ab assumptâ ejus copiâ evenit. Sicuti
 enim , cum vinum plus nimio potetur , non
 amplius roborat & calefacit , sed frigidus
 morbos generat , naturâ illud vincere non
 valente ; ita si Chocolate nimia quis in-
 dulgeat , pingues ac butyrosa partes , qui-
 bus abundat , non ritè ubique per corpus
 distribuuntur , & necessario in capillari-
 bus Epatis venis restitant , & tandem
 obstructions gignunt : hæc ille, Et sanè,
 Chocolata non solum in illis , qui nimiam
 potant , obstructions generat , sed etiam in
 quibusvis jam ad obstructions dispositis ,

vasaque lactea nimis exilia , depressa aut
 infarcta viscido humore habentibus , in
 quibus terrestres ejus partes restitant &
 obstructionem augent. Itaque ab eâ ab-
 stinere debent juvenulæ chlorosi laboran-
 tes , omnesque alij obstructionibus affecti.
 Præterea omnes illi eam in copiosa quan-
 titate sumere non audent , qui laboribus
 planè nullis dediti , nec eorum corpora e-
 maciata observantur , & vitam sedentariam
 agere solent , præsertim etiam illi , quibus
 in fieri est obesitas. Dudum sæpius lau-
 datus Anton. Colmenero de Ledesma M.
 D. Profess. tract. de Chocol. indic. Cap. 4.
 monuit sequentibus verbis : *Natura su-
 persuam illam quantitatem vel expel-
 lere , vel in suam substantiam transver-
 tere nequit , præterea , si quis nimium
 Chocolate biberit , tanta ejus quantitas
 per totum subjectum equaliter distribui
 haud potest , partes ejus quippe pingui-
 res , si crassioribus Epatis venis adhæse-
 rint , fieri nequit , quin illa constipata pe-
 nitus obstruantur : quapropter ne tale
 contingat , quinque vel sex Chocolate un-
 cias ebibi posse statuo , manè quidem sub
 auroram.*

§. II. Excessivum pariter Chocolate po-
 tum , ad generationem calculorum , præci-
 pue vesiculæ felleæ , multum quoque con-
 tri-

tribuisse, quamplurimorum præstantissimo-
rum Practicorum observationes attestantur.
Sic Parisiis, teste *Carolo Sponio*, apertum
est cadaver cujusdam viri, qui nimium
Chocolatæ indulgebat, in quo reperti sunt
in fellis cystide ultra viginti calculi, quos
non immeritò hujusce liberalioris portûs so-
boles esse putarunt. Ejusmodi casûs ob-
servaciones calculorum tam in cystide fel-
lea, quàm in vesica urinaria, ab excessivo
dulcium, præcipuè autem Chocolatæ usu
generatorum, memini me sæpius audivisse
an Colleg. Public. à *Per. Il. Clariss. Excell. D. D.*
LöW, Equite ab *Erlsfeld* &c. *Praxeos*
Profess. in Facult. Med. Pragens. primario,
Calculosque plurimos, ex dulcibus & Cho-
colata genitos, in Musæo suo asservatos
cuique, obvio & curioso ostendit.

§. III. Nec minorem tragicum *Chocola-
ta* eventum relinquit in debilitatibus Ven-
triculi, quæ ortum ducunt à chylo cor-
rupto, crudis indigestisque humoribus in
stomacho stabulantibus, qui quidem non
solum appetitum minuendo, functionem
ejus debilitant, sed etiam exitum quæren-
tes, qua datâ portâ per diarrhœam & vo-
mitum excluduntur, aut cardialgiam & vo-
mituritionem excitant, in hoc inquam ca-
su, pessimum est remedium Chocolata;
cùm enim glutinosa & butyrofa sit, hisce

viscidis humoribus permixta, fermenti esurini activitatem magis adhuc obtundit, e jusque symptomota auget. *Ægrotum in simili statu versantem audivi*, inquit prælaudatus Carol. Sponius, se, cum amici cujusdam suavis bimos Chocolatæ crateres hausisset, in pejus ivisse, donec intra decem aut duodecim dies, superveniente biliosorum & viscidorum humorum vomitu, tandem veluti calcem quandam Chocolatam redolentem evomisset, qua in ventriculi fundo indigesta totidem diebus latebat. Eodem modo, si colicus dolor ex subtilibus, biliosis, acribus, intestinaque erodentibus humoribus oriatur, Chocolatæ aliquot cyathi eos attemperare & obtundere possunt; verum si à pituita vitrea intestinorum parietibus agglutinata, originem ducat, aliud omnino, quam Chocolata, usurpandum videtur præsidium.

§. IV. Quoniam Chocolatæ compositioni magna sacchari copia subingreditur, cum mulieribus, uterinis affectibus laborantibus, cautè mercandum est, ne serò sapiant Phryges: etenim omnia saccharata Hystericis sunt adversa, similiter cacochymicis, Hypochondriacis, acidis, biliosis, fermentescibilibus humoribus ac halitibus foetis; unde qui paulò ante quieti, fluctus ac turbas acquirunt, & paroxymos excitant;

tant ; attamen id in alijs magis , in alijs minus observatur. Idem verò in alijs paroxyfman-
 tantibus morbis observari debet , nominatim Epilepsiâ , & motibus convulsivis , qui à dulcibus facillè exasperantur & excitantur : adedque Chocolata in febribus , alvi fluxibus , & torminibus , item capite dolentibus , propriè non habet locum , quatenus effervescentiam inducit majorem , humoresque magis turbat. Quod autem dulcia & suaveolentia suffocationem uteri inducant , Vid. *Fo. Theod. Schenckij syntagma* de comp. Med. pag. 121. & 122.

Ut verò hæc concludamus , ad complures ejusmodi affectus præstandos , diversitas ætatis , temperamenti , coctionis , subjectorum , plurimum confert , aded quidem , ut in alijs obstruat , in alijs acefcat , & suffocationem uteri iuducat , in alijs alia magis causet , in se aliàs temperata & innoxia : Quemadmodum enim victus ipse non unus omnibus prodest , cum quibusdam plenus , alijs attenuans magis conferat ; ita idem sentiendum de Chocolatâ , & hinc adducta hæctenus nihil ipsi derogant , moderatum enim usum nullatenus improbare volumus , dummodo modicè , decenter , debitâ cautela , & ratione adhibeatur , imò detrimentum , quod aliquando affert , probat invictè ejus emolumentum , ubi corpus in statu versatur opposito.

DE HERBA THEE,
ANACRISIS.

SECTIO I.

De Herbæ Thèe origine , Naturâ ,
loco , delectu , ejusque præparatione.

§. I.

EXaminatâ atque perlustratâ Caffé &
Chocolatæ naturâ , herbam Thèe nunc
aggredimur ; ut enim Arabiæ Caffé , Ame-
ricæ Chocolatam , ita & Chinæ Thèe debe-
mus : ejusdem ferè cum Caffè est amaritu-
dinis , eodem penè tempore Europæis in-
notuerunt ; ambo calida assumuntur , ex-
perientiaque ac diversa A. A. scripta , eod-
dem ferè effectus. ijs tribuunt. Notabilis
tamen hæc interea intercedit differentia,
quod Caffé granum , Thèe verò folium sit.
Pari utar methodo in ejus natura , faculta-
tibus , usu , atque abusu exponendis. *Thèe*
ergò Folium est , in China & Japonia na-
scens : Chinenfibus *Thèe* , sivè *Tsi* , Japo-
nensibus , ut & Indis *Cha* aut *Tcha* , Tarta-
ris ac Persis *Tay* vel *Tzay* , Sinensibus *Thea*
Buu , Europæis denique *Thèe* audit. In
Asiam & Europam ferendum ficcatur. Fru-
tex folia hæc ferens , ita obiter à Botanicis
cognita est , ut prudentiæ intersit docere ,
quæ

TH

SIS.

I.

ine, M
prapere

aftrati
rbam
bie Cal
umz
affe e
ve Elm
Kumun
A. Scip
unt. M
die d
erob
atura,
men
St. Jop
e. Jop
Trib
entf
e zu
cane
la B
fif

A TH
LISIS.
DI.
igine, M
ue prap
erlustrat
herbam T
Arabiz C
China T
n Caffè et
mpore Euro
a affumic
A. A. Scip
ndunt. M
ecedat
eè verò h
s natura
xponentia
ina & Jap
sive T
aur T
Speridit
Tèe m
um ficar
biter à B
interle

Tea

reginanti
in opinion
de abodes
descrip
magu
fructuos
in Chin
male solum
Thee
altera
non n
perfecti
sup
Chin, Jap
regionib
Thee
dieb
vel
bauri
urnace b
fanes be
volava ex
vire
famolu
in las obser
huc fan
quam po
Chimen
Tahia did
ipsa region

quæ à peregrinantibus illas terras habentur, antequam opinionem nostram proferamus.

R. P. de *Rhodes*, in itineribus suis typis datis, hanc descriptionem instituit. *Thee folium est, magnitudinis folii arboris punice, in fruticibus provenit Brusco similibus: duæ in China duntaxat provincie, ei natale solum ministrant, prima est Nanquin, ubi Thèe nascitur præstantius, Cha dictum, altera verò Chicheau. Foly istius collectio non minori, ac vindemia nostræ, cura perficitur. In tanta ibi succrescit copia, ut suppeditetur cæteris provinciis Chinæ, Japoniæ, Tunquino, Cochinchinæ, regionibusque alijs, in quibus ita viget usus Thèe, ut temperatissimèter saltem singulis diebus, imò plurimi decies aut duodeciès, vel ut verius dicam, singulis horis id hauriant. Folium hoc collectum, in fornace bene siccandum curant, vasisque stanneis bene oclisis postea includunt, quoniam expositum aëri omnes, veluti vinum, vires amittit.*

Tulpius, famosus Medicus Amstelodamensis, in suis observationibus, lib. 4. cap. 59. de herba hæc fatur: *Nihil Indis est frequentius, quàm potus confectus decoctione Plantæ, Chinesibus Thèe, Japonensibus verò Tchia dicta, cujus omnia, quorum ab ipsis regionum illarum primatoribus*

bus

bus accipi notitiam, posteritati consecrare non deero. Hinc igitur plantæ sicut folia sunt longiuscula, & denticulata, ita alibi quoque radices habet fibrosas & in parvulas particulas distinctas, neque in China tantum & Japonia latè succrescit, sed & in Chiam aut Siam: hæc interim intercedit differentia, quod folia in China coloris sint ex viridi-fusco ad nigrum accedentis, ea verò, quæ in Japonia, quoad viriditatem sint magis pallida, saporeque jucundiora, quo fit etiam, ut Tchia Japonia pluris aestimetur, quam Théè Chinesium, ita ut sæpe numero Tchia centum francis libram venundent.

Videntur A. A. isti differre aliquomodo opinionibus, siquidem Nieubofius, in relatione legationis ad Chinam, duos tantum regiones folij hujus feraces adstruat, & in contrarium abit R. P. de Rhodes, id in Japonia quoque crescere ajens: scribit verò Tulpius, eò & Siam gaudere, sed parùm hoc referret, modo cuinam plantæ speciei Théè annumerandum constaret, quod scitu difficilè videtur, quum non nisi folium fictum, absque femine, flore, aut radice, hucusque allatum cernimus. Nieubofius inter species Sumach collocare videtur, quæ frutex in regionibus istis haud ignota. Caspar Bauhinus, in pinace, speciebus Fœniculi

culi id annumerat. *Bontius*, Théé parvam dicit herbulam, cujus folia denticulata, Consolidam minorem referunt. *Sim. Pauli*, in tract. de abusu Tabaci & Théé; postremum istud non *China* tantum & *Japonie* deberi, sed plantam esse in universa Europa cognitam contendit, eam nempe quæ latinis *Chamelaagnus*, aut *Myrius Brabantica*. Gallis *Prévent Royal* dicitur; pauci verò in ejus sententiam iverunt, quoniam, ut planta ad certam speciem redigatur, non sufficit, folia ejus exteriora considerasse, sed penitius tota quanta perscrutanda est.

Dubitatur quidem à plurimis Authorum nostratum, num frutex, aut tantum planta sit Chinesium *Thée*: sunt, qui existimant, herbam esse mediocrem, siquidem folia ejus tenuia & odorifera sunt, suasque vires facilimè exuant & impertiant infusioni: verum ijs standum censeo, qui inibi locorum versati sunt, quique *Thée* fruticem esse asserunt, & ita depingunt.

Ex his ergò, alijsque Autorum descriptionibus patet, quod Arbuscula seu Frutex Foliorum *Thée*, truncum & stipidem habeat, statim ferè à radice copiosissimis furculis præditum, cujus ligni substantia perdura, subtilique provisa est cortice, foliorum magnitudo, cæteraque eorum structura,

Etura, cerasorum acidum proximè fere adæquat folijs : Flores tempore autumnali immediatè infra folia crescunt, brevi in petiolo, atque ex sex albis consistunt foliolis, unà cum ingrato odore amaroque sapore, ex quibus tandem emergit fructus, *capsulis seminalibus Ricini Americani* haud absimilis, ita ut duo, tres, ad magnitudinem prunor. sylvest. in uno pendent petiolo : disrupto denique exteriori cortice, rotunda, parvaque nux excidit, tenui castanearum adinstar pelliculâ circumcincta; nucleus verò in se reperitur albus, subdulcem primò, tandem oleosum & ingratum producens saporem, qui una cum floribus ipsis Incolis nullius de facto erat utilitatis. Quod autem concernit ipsius plantationem; sic illa ex ejus contingit semine ita, ut hæ arbusculæ seu frutices in Japonia, â potiori, circa agrorum sulcos paulò remotius â se invicem plantari soleant: semen autem ipsum, ocluso adhuc exteriori cortice, in profundum sesquipedis terræ infoditur, ita ut 6. ad 12. nuces adminimum collocentur adinvicem; quamprimum verò prorumpere & germinare incipiunt, frutex statim fimo equino circumponitur. Præterlapsis ergò tribus annis, folia primâ vice, & quidem sat copiosè colliguntur, quæ præstantissimum constituunt

tuunt Théé. Frutex autem , ab octavo usque ad decimum annum , magnitudinem ferè adulti hominis adipiscitur , quoniam enim tunc temporis secundum suam proportionem pauca , & quidem dura progignit folia , ab incolis amputatur , vi cujus denuò novi propullulant , è radice furculi copiosiora producentes folia. Prima foliorum collectio ante *Æquinoctium* vernale , per speciales huic muneri propriè destinatas personas contingit , & licet in hac collectione paucissima obtineantur folia , nihilominus tamen , quoniam recentia & non ita dilatata , optima & præstantissima sunt , ac potius folis Magnatibus & ditissimis servantur : hinc etiam in Japonia *Thée Imperiale* , *Kayser-Thee* & in Sina *Thea Buu* appellatur ; (notandum hic est , ne *Thea Buu* à Sinensibus sic dictum , cum *Thè Boje* seu Théé rubro confundatur , etenim Théé rubrum non adeò diu in his regionibus cognitum , planè sub aliâ celebratur specie , ac minoris est pretij & efficacix , utpote magis in se continet particulas terrestres , minusque volatiles , hinc diutius in infusione permitti oportet , quàm Théé viride , nec ita jucundi est saporis , & subrubrum communicat aquæ colorem ; hoc autem omne Théé viride Imperiale contrarium habet , utrum verò terminus *Thée Boje* magis

gis propriè competeret Théè rubro , vel Théè illi Imperiali Japonensi seu Sinensi ? sub judicè lis est , & potius illis , qui majorem de hac re habent notitiam , pro decisione relinquo .) Altera , inquam , collectio peragitur Mense Aprili : Tertia & ultima verò Mense Majo tota absolvitur , quæ quidem copiosiora , quàm in duabus prioribus folia largitur , sed non tam bona , atque solummodo pro pauperibus asservantur . Triplex hæc foliorum Théè collectionis species & classis , varia sortitur nomina ; sic prima collectionis classis præcipuè in Japonia Théè farinaceum ; altera Théè sinense ; tertia Théè ordinarium , & tandem Théè commune vocatur . De prima classe , constat in loco unum *Kin* seu *Catt* , quod est $1\frac{1}{4}$ libr. Holland. 42 - 26 . Imperial. de alijs autem Herbæ Théè speciebus , prout variat ejus bonitas , sic etiam ejus pretium magis minusvè variat .

In China ejus usus ita antiquus non videtur , siquidem in vetustis ipsorum libris , characteres , qui nomen ejus exprimunt , nulli deprehenduntur , cum tamen aliæ res omnes multis ab ævis ipsis cognitæ , characteribus suis insignentur . *Simon Pauli* ab eò tantum tempore usum inter ipsos invuluisse autumat , quo Schytæ regno potiebantur , quod evenit anno 1644 . id tamen parum

parum verosimile est, cum & ipsis Euro-
 païs jam ab hujus sæculi initio innotuerit.
 Supra citatus *Bauhinus* ejus mentionem in
 suo pinace, edito anno 1623. facit, navigatio-
 nique Batavorum, qui ex Japonia & China
 illud attulerant, propriè debetur; & obser-
 vatu digna est earum in hoc negotio œco-
 nomia; hanc herbam enim numis præsen-
 tibus vix emunt, sed mercibus ex Europa
 deportatis commutant, v. g. Salviâ, quâ de-
 stituitur solum Chinesè: hanc proinde
 multis morbis, quibus Chineses sunt ob-
 noxii, medendis aptissimam deprædicant,
 & reapse bene ex ejus usu se habent, cujus
 cum sint persuasi; tum ob elogia, quibus
 eam cumulant Batavi, tum ob ejus utili-
 tatem & vires experienciâ confirmatas, duas
 libras *Thée*, pro *Salviæ* unicâ, libenter dant.

§. II. Quibus autem *Thée* incorruptum
 asservandi animus est, ne ejus evaporet vis,
 caveant; hanc enim sicut *Caffè* facillimè
 amittere potest. Hinc vasis stanneis, o-
 ptimè obturatis, includatur, ne videlicet
 vel humiditate corrumpatur, vel aëri ex-
 positum destruat: modus verò præpara-
 randi *Thée* Chinesibus usitatus, referente
Patre de Rhodes, sequens est: *Aquam in*
vase terso, & nitido coquunt, quæ dum ser-
vescit, igne amovent, & juxta quanti-
tatem aquæ, folioque fundum petente,

potant infusionem , tunc enim vires suas in aqua deposuit , eamque colore subrubro tinxit , easde quantum possunt sorbillant , refrigeratum nullius momenti esse dicentes. Quod in fundo remansit folium , etiam secundâ vice adhibere non ineptum est ; sed tunc cum aqua coquatur , necesse est. Japonensibus , pergit idem , alius præparandi modus est : illi enim redigunt in pulverem Thée , postea aqua ferventi injectum , utrumque simul hauriunt. Num hicce sumendi modus priori præster , nescio ; ego quiaem semper , sed salubriter tamen usurpavi eo modo , qui inter Chineses viget : utrique ad delimitendam ipsius acrimoniam , quam tamen non injucundam habet , sacchari aliquid cum Thée permiscet.

In Persia , aliquando præparando Thée , paululum anisi aut foeniculi , aliquotvè Caryophyllos , injici , refert *Olearius* , in suo itinere Persico.

§. III. Caterùm juxtâ has observationes & quotidianam experientiam , pro duobus crateribus conficiendis ; sume sextarium aquæ in cucuma argentea , vel cupreâ stanno obductâ , aut terreâ vernice illitâ ; huic aquæ ferventi drachma circiter foliorum injiciatur , eodemque tempore cucumam igne amovendo , per quadrantem horæ co-

aper-

apertam sine ; donec folium fundum peti-
 erit & aqua colore debito imbuta videatur :
 Tunc in porcellanios aut faventinos crate-
 res sensim effundatur , injecto saccharo
 communi aut cando , ad magnitudinem a-
 vellanae ; aut saccharum in ore teneatur , ut
 Indi assolent , cali dissimum , & repetitis hau-
 stibus potetur , sive forbilletur.

Stomacho jejuno , aut statim â mensa ,
 & quodcumque suo modo placuerit , jux-
 ta diversum uniuscujusque scopum , Thé
 sumi poterit : sic ad serenandos spiritus ,
 jejuno stomacho hauriatur , si verò ad cor-
 roborandum stomachum juvandamque di-
 gestionem , statim â mensa , vel quâcumque
 diei horâ , non tamen sub nocte , si dormi-
 re quis cupiat. Vasa sunt Chinesibus ex
 certâ quâdam bolo rubro , aut terrâ sigilla-
 tâ confecta , in quibus infusionem aptius
 perfici arbitrantur , referente *Patre Marti-
 nio*. Hoc vaforum genus cum nobis de-
 sit , quâcumque vasa adhiberi possunt , mo-
 dò ingratum odorem vel saporem infusio-
 ni non impertiant , & probè claudi possint.
 Thé non nisi eò tempore parandum est ,
 quo quis potare illud intendit ; infusio e-
 nim ejus iteratò calefacta , præcipuas vires
 deperdit , memoriâ verò tenendum , quod
 diximus , eadem folia bis adhiberi posse ,
 juxta modum â *Patre de Rhodes* observa-
 tum ;

tum ; sunt qui ipsissima adhuc folia pluribus vicibus adhiberi posse contendunt, modo exsiccantur ; at certum est , post semel iteratam infusionem , ne quidquam ultrò valere ; si verò quis omnem utilitatem Thée percipere voluerit, per modum acetarij serviet superstes folium , oleum & acetum ei adjiciendo , sicuti mos est Batavis inter Indos degentibus.

D. D. Tencke , Professor Monspeliensis , in formulis suis medicinalibus , varios quosdam modos fumendi Thée refert , non ita vulgatos : *varijs inquit modis herba Thée adhibetur & assumitur.* Primò quidem *in substantia* , quando siccata ad *semidrachmam* , aut *drachmam integram* , in cyatho aque tepide assumitur ; 2dò. *Decoctum herbae ad drachmam & semis adjecto saccharo* , ut jucundior sit potio , & *calide sorbittatur.* 3tò *destillatur in B. M. cum aquis appropriatis.* 4tò *infusa ad unciam & semis in aqua quadam cardiaca aut generoso vino* , cuius tria vel quatuor cochlearia sorbentur , adjecto nonnihil sacchari. 5tò *ex ea experimuntur succi* , quos in pilulas coaptant ad dosim granorum decem. 6tò denique *adinstar Tabaci attrahitur fumus* , fistulis & siphunculis , & hoc modo capitis & pectoris morbis frigidis , nec non defluxionibus ad nares mædetur.

SECTIO II.

De recto herbæ Théæ usu, proprietatibus, & quibus morbis ejus exhibitio conducatur.

§. I.

Quemadmodum in Arabica Faba, ita etiam in herba Théæ duæ diversæ observari possunt substantiæ, à quibus omnes dependent effectus, volatilis una & spiritulosa, odore suo suavi & jucundo se præbens; aquæ, cui infunditur, minimo calore comunicans; altera verò fixa & terrestris, quæ animadvertitur in sapore suo amaro, aspero & adstringenti: attamen hîc nulla torrefactio ad excitandos spiritus, eosque è substantia terrestri expediendos requiritur; sol enim Prens ille plantarum, in folio isto tenero, quod in grano Caffè ignis vis, efficit; sufficienter quippe spiritus ejus infusioni comunicandos elevat, phlegmaque citra ministerium ignis pro necessitate dissipat, ad amaritudinem procurandam parti terrestri. Caterum nihil æquè herbam Théæ comendavit, ac ejus facultas somnum repellendi, viresque longioribus vigiliis dissipatas recolligendi: hinc tanto studio à Principum ministris, Legatis, aliisque gravibus Viris, qui negotiorum causâ somno abstinere persæpe coguntur.

guntur, desideratum & quaesitum fuit. Hunc ejus effectum jam à peregrinantibus toties deprædicatum experientia probat, dummodo Thée recens & electum assumatur.

Audiendus hîc erit supra laudatus P. de Rhoæes, dum ait: *Thée à cæna assumptum, somnum ordinariè arcet, quem tamen nonnullis procurat, quoniam quum crassiores tantum vapores dissipet, eos verò, qui somnum causant, relinquit.*

Quod me attinet, (pergit idem ille) sapissimè sum expertus, ubi Christianorum nostrorum confessiones totâ nocte audire mihi incumbebat, obrepebatque somnus, Thée eo ipso momento haustum, integrâ nocte somnum fugabat, postridieque ac more solito dormissem, valebam. Semel id per hebdomadam sine ullo incommodo prestare poteram; volui aliquando sex noctibus continuè id tentare, at nocte sexta viribus planè eram destitutus.

Eodem modo asserit *Tulpius*, hujus herba potum inter alia, vi somnum avertendi pollere: *Thée, inquit, robur corporibus conciliat, præservat à doloribus Calculi siquidem in ijs, in quibus germinat locis neminem huic obnoxium esse asserunt Capitis præterea doloribus medetur, catarrho, oculorum & pectoris defluxionibus, asthmatis, stomachi debilitati, alv-*

tor.

tormentibus, lassitudini & somno, quem
 ita evidenter reprimit, ut potu isto uten-
 tes, integras interdum insomnes transi-
 gant noctes: quia moderatè calefacit,
 & superius stomachi orificium constrin-
 gendo, frenat & impedit vapores, ad so-
 mnium necessarios, cerebrum petere, ita
 ut, qui noctes insomnes studendo aut me-
 ditando consumere cupiunt, nihil inde
 patiantur incommodi.

Olearius, aliique multi viatores idem
 uno affirmant ore, præcipuè, quod facul-
 tatem somnum pellendi concernit; ratio
 in promptu est: somnus enim quies est
 sensuum externorum, sive eorum cessatio
 ab operatione, ad spirituum jacturam re-
 staurandam, virésque recreandas: quies-
 cunt verò sensus externi ex eo, quod spi-
 ritus, qui motum ab objecto deferrent ad
 sensorium commune, in nervis deficient:
 ex ratione, quia per substantiam corticalem
 cerebri non sequestrantur in sufficienti co-
 pia, idque imprimis, vel quia absolutè de-
 ficiunt in M. S. v. g. post labores & defati-
 gationes corporis: vel quia ibidem reli-
 quis particulis firmiter intricati sunt, aut
 versus dictam substantiam languidius pro-
 pelluntur. Sic etiam fit, ut refrigerio no-
 vi chyli sanguinem subintrantis, somnus
 ultrò obrepat, præcipuè si prior etiam ad-

fit causa, ut accidit sub finem diei, post labores & cœnam. Utriquæ causæ contrariatur Herba Théè, spirituosâ volatili & odoriferâ parte, spiritus dissipatos reparat, amarâ, & diuretica, alimentorum humiditatem somno necessariam absorbet, & urinas pellit. Tum fortè etiam calor actualis, quo potatur, spiritus agit, sicque vigilias procurat. Etenim observârunt quidam Medici, aliarum herbarum, veluti salviæ, veronica & pulmonariæ decoctum, calidè instar Théè epotum, eundem, quamvis minùs sensibiler producere effectum.

§. 2. Eâdem ratione, istud cum Caffè, Théè habet comûne, quod solvat ebrietatem, corpûsque nimis Baccho pessundatum, integritati suæ restituat. De Duce *Albano* refertur, quod in mensa aquæ cyathum, quam in lingua sua castigatorem dicebat, haurire solitus fuerit, quo vini fumos castigaret. At epitheton hoc potiori jure Théè potui conveniret. Dominus *de Bourges*, in relatione Episcopi Berytensis ad Cochichinam narrat, dum *Siami* agerent, se post cibi sumptionem Théè adjungere assueviffe, quod pauculo cum saccharo calidiffimè bibendum præbatur, indeque bene habuisse, etsi frequentiffimè pisces comèderent. In regionibus illis deo

deò potant, quia stomachus à nimio calore est debilitatus, aut quia vires ejus nutritivi qualitatis prosternantur; tantis nimirum folium istud & diversis proprietatibus pollet, inter quas præcipua etiam est ebrietatem solvere, in quo à liquoribus aliis, quibus assueverunt homines, longissime differt, qui si nimiam copiam hauriantur, rationi quoquo modo officiant: at contra Théè eam stabilit, & vapores ipsi noxios excutit.

Antonius Musa, Imperatoris Augusti Medicus, proprietates, quas Théè adscribitur, easdem herbarum Betonicarum quoque tribuebat, quam contendit 47. morbos sanare. Et revera conformitas ejus cum herba Théè, vel maxime notatu digna est: forsitan enim, quæ cum multis periculis & expensis sub cælo peregrino quærimus, in solo nostro reperire possemus, dummodo satis curam impenderemus.

Præcipuus pariter effectus sanandi capitis dolores, à nostris autoribus Théè tribuitur: *Hinc præcipua ejus qualitas*, ait R. P. de Rhodes, *est, quod capitis medeatur doloribus. Me quod spectat*, (pergit idem) *quotiescunque hemi-craniâ laborabam, mediante hoc potu mirifice sanabar.* Idem sentiunt *Olearius & Tulpus*, & ipse *Simon Pauli*, qui tamen tractatum de abusu

Thée habet, in quo & ipsius usum omnem ferè improbat, hanc virtutem ipsi haud denegat. Nec dubium est, non solum præsentem dolorem inde levare, sed omnem quoque ejus recidivam impediri; siquidem levis hujusce potûs amarities, ejusque vis stypica, fibras stomachi constringendo functionem ejus perficiunt, prohibentque novæ generentur cruditates. Hincque non inconsultò, tum imediatè post prandium, tum etiam jenuno stomacho, diebus aliquot continuis sumi potest; nec enim sicuti in potu Cassè observatum, necesse videtur, ante ipsius haustum cibum aliquem sumere.

§. 3. Ars sanè Medica perfectionem suam partim etiam adepta est ex Analogismo, hoc est, conclusionum ope, quæ à morborum, eorumque originis conformitate, ut & pharmaci unius cum altero convenientiâ, deducuntur. Suppositis ergò ijs, quæ de Chinenfium Thée protuli, concludo, sumæ utilitatis esse, in pluribus Capitis morbis, veluti soporosis affectibus, alijsque à lymphæ viscositatibus ac vitijs ortum ducentibus malis: ita parili ratione conducet, præservandæ imò & sanandæ Apoplexiæ, Lethargo, Paralyfi, Vertigini & Epilepsiæ, quæ sæpissimè à nimia lymphæ effusione in cerebro oriuntur, item oculo-

culorum morbis, Aurium sùsurris, aliisque id genus ægritudinibus : præsertim si peritus in arte Medicus adhibeatur, qui morbi & remedij circumstantias scrutetur. Quod si quis miretur, tantos à levi infusione hujus herbæ produci effectus, sanarique morbos, remedijs cæteroquin efficacissimis vix curabiles; eum considerare oportet, Théè qualitates suas insensibiliùs & tutiùs imprimere, cæteris remedijs, julepo puta, apozemate & emulsionibus, quoniam longiori tempore adhibentur; tum etiam, quod absque ullâ violentiâ operetur, non debilitando stomachum, velut emetica & purgantia, non exhauriendo vires, & spiritus, uti sudorifera & phlebotomia, nec fastidium ægrotis pharmacorum adinstar ordinariorum procreando. Insuper, sicuti morbi nostri, maximâ ex parte varijs in victu erroribus debent ortum, constat, potum adeò familiarem naturæ, ita & convenientem, ægrorum mala sanaturum citiùs, quàm quodcunque aliud præsidium, cujus usus non ita frequens, nec naturæ ita amicus est.

§. 4. Théè non capiti solum, inquit R. P. de Rhodes, sed & stomacho digestionique mirificè infervit: cur autem stomachicum sit, faciliè intelligere est, cùm omnia amara talia sint, maximè si simul sint astringentia.
Ejus

Hujus ergò amaritudo nimiam fermenti sto-
 machici aciditatem corrigit, styptica verò
 idivis fibras, à quarum relaxatione diversè
 emergunt mala, constringit.
 Notandum, quod Théè hos effectus fe-
 licius producet, si non tantum ex eo infu-
 sio paretur, sed & ebullitio levis fiat, quo-
 niam amaritudinem & stypticitatem, qua
 terrestri, non spirituosa parti inhærent, hoc
 pacto facilius deponet: Eodemque in ca-
 su etiam Japonensium methodus, in sub-
 stantia haurienda est. *Excell. D. D. Morin,*
Medicus Grationopolitanus, suis ægrotis
 masticandum atque manducandum folium
 hocce præscribit, in stomachi acoribus, ru-
 ctibusque acidis, & eo modo certius vim
 suam exserere, quàm potum, testatur. Lo-
 co hujus masticationis stomachi roborandi
 causâ, utuntur Hispani succo *catechu*, qui
 succus est asper, amarus, & stypticus; ad-
 ferri eum ajunt quidam ex Japonia, pu-
 tantque esse succum expressum ex *Arca*,
 quæ arbor illic notissima, cujus folia ma-
 sticare solent: ex eo morsuli, sive grana-
 cum saccharo & tantillo *ambar. gryl.* for-
 mantur, quæ à pastu masticare solent:
 Quapropter non malè potu Caffè atque
 Théè associatur, cùm stomachi coctionem
 pariter promoveat. Correctis primæ di-
 gestionis erroribus, eliminantur unâ effe-
 ctus

Etus inde pendentés , Stomachi nempe do-
lor, & colica, à crudis humoribus aut fla-
tibus retentis, diarrhoeaque ab indigestio-
ne & chylli corruptione orta. *Olearius*,
Guilhelmus Leyl Danus, à *Simone Pauli* in-
tract. de abusu Théé citatus, aliique plures
scriptores de hisce conveniunt.

Ast cujus alia non contemnenda ab iis
celebratur proprietas, à Nephritide scilicet,
Calculo, & Arthritide sese præservandi, id-
que eò magis præsumitur ex eo, quod
Chinenses Théé potui indulgentes, hisce
affectibus non sint obnoxij. *Id inter alia*
præstat Théé, inquit R. P. de Rhodes:
Quod renes nempe expurget, & corpus ab
arthritide & calculo præservat, & hæc est,
ni fallor, ratio, quare in illis regionibus
ignoti sunt hi morbi.

Huc similiter collimat R. P. *Martinus*
Martinus, in Atlante Chinenfi, dum ità
fatur: *Calidum semper inquit, potant Chi-*
nenses, sive aquam, sive vinum, sive or-
ryza decoctum: in his liquoribus calidis
celebre suum cha infundunt, calideque bi-
bunt. Uhi huic calido potui sui assuetus,
Europæos vituperavi, qui frigido ita de-
lectantur. Chineses enim calido potu
non solum sitim extinguunt, sed & humi-
ditates superfluas exsiccant; inde fit, ut
sere nunquam exspuant, nec doloribus

Ne-

Nephriticis aut stomachi cruditatibus, sicut Europæi tententur, tantosque morbos, qui apud nos grassantur, calculosam remum arenam, podagram, chyragram, similesque affectus nesciant.

Afferit etiam *Tulpius*, vulgarem inter Chineses esse persuasionem, hanc plantam sibi à Dijs donatam, vitæ prorogandæ ad extremum senium, & malorum avertendorum causâ, non solum enim corpora vegeta reddere, à calculi doloribus præservare (quibus ajunt neminem, illic tentari) sed etiam Capitis dolores, Rhevmata, Ophthalmias, Cararrhos in pectus ruentes, Asthmata, Dyspepsiam, Tormina, & Lassitudinem curare.

Hos effectus non mirabitur, quisquis observaverit ea omnia, quæ renes expurgant, & serum minuunt, modò debilitatem aut aliud malum in visceribus non relinquunt, præstantissima esse, ne arena aut phlegma viscosum, calculi parentes, generentur, nèvè arthritis, aut rhevmatismus quempiam præhendant: hinc commendantur omnia diuretica in hisce affectibus. At inter diuretica non minimum obtinet locum herba Théé, cujus nimium usum observarunt quidam, urinæ copiosum fluxum & vulgò dictum Diabetem aliquando excitasse. Observabat enim famosissimus

D. D.

D. D. *Carolus Sponius*, ex Hipp. Aphor. nono Sect. IV. *res odoratas esse diureticas*, quia constant partibus penetrantibus & volatilibus, quæ viscosos humores in serum liquant, aptioresque ad motum reddunt, ut per urinas exturbentur. Sicuti enim observatum est, diuretica, veluti capreae, ciceres, tamarisci, & vinum album splenica esse, unde ea hoc in passu commendat *Hippocrates*: ita *Chinensium Théè*, horum virtutibus dotatum, in lienis morbis non exigua futurum est utilitatis.

Complures subjungere possem morbos, in quibus Théè non secus ac Caffè potus conveniens esset, veluti sunt Lumbrici, affectio Hypochondriaca atque Hysterica passio, Palpitationes alijque ejusmodi affectus: sed ne crambem bis repetam, sufficiat annotare, Théè à quibusdam etiam inter febrifuga fuisse collocatum, & speciatim febricitantibus non esse inutile. Cæterum lac, herbâ Théè inprægnatum, easdem ferè vires possidet, ac lac Caffè alteratum; unde pectoris morbis egregiè convenire videtur.

Talem mixtionem *Chinensibus* debemus, qui dicto modo præparatam, advenis aliquando propinant. *Tartari & Chinensès de genere nobiles*, inquit Author legationis *Belgiæ*, *foliorum Théè pugillum aqua ferventi injiciunt*, deinde isti aqua quar-
tam

tam lactis partem cum paucis salis admiscet, sicque palato suo admodum gratam propinant. At si salis loco saccharum addamus, potum non solum utilem, sed & gratissimum efficiemus; & sic si ægro simili conveniet, delicato ac pergrato remedio curabitur. Imò sunt quidam pectoris affectus, in quibus Théë lacti admixtum, lacti Caffé imprægnato, præferendum est: Illud enim adstrictione suâ, vaporum extremitates ab anastomosi aut diarrhœsi aperta, obturare stiptica sua virtute aequaliter valet, cum lacti citius suas virtutes & qualitates communicat, quàm lac Caffé alteratum; nec sanguinem aequè volatilisare, ac ita, sicut in simplici ejus infusione exaltare nequeat, ut ex arterijs aut venis in pulmones effundatur.

Ex eadem ratione, Dysenteria & Diarrhœa non minùs convenit, præsertim ubi opus est humores cicurare, nutritioni destinatas partes roborare, serùmque acre temperare, & per diuresin aut diaphoresin eliminare. Hæc autem commoda methodus esse videtur, post purgationem, si necessaria videatur, lactis vaccini aut caprini calicem leviter ebullire sinere, ut videlicet partes butyrosæ, balsamicæ, pulmonum bronchia infarcire queant, & hinc aqua cyathos duos, in quibus drachma Théë fuit

infusa, admiscere, & cum sacchari semiuncia edulcoratum, calidè propinare, continuando per mensem unum aut alterum, si exinde bene se habeat æger, reiterandum singulis quindecim diebus, attamen leves & gratas purgationes interponendo, ex uncijs duabus e. g. cassiæ recenter extractæ, vel alio ejusmodi lenitivo. Hæc de Herbæ Théè usu legitimo dicta sunt; ordinis ratio nunc postulat, ut paucula quædam de abusu Théè dicamus, quo permulti, præter opinionem, varias & diversas sibi infirmitates accersere solent.

SECTIO III.

Quomodo Théè disconveniat, seu de ejus Abusu.

Sicuti moderatus Vini usus cor hominis lætificat, & spiritus roborat, hujus verò abusus crapulam, tremorem artuum, aliæque incommoda facili negotio, excitare potest: ita pariter circa potum Théè res se habet. Nimirum hujus usus moderatus, convenienterque adhibitus, uti de meliori commendatur, ita ejusdem abusus hodie, in quibusdam huic potui excessivè deditis, detestandus est, præcipuè in illis, qui non ut medicamento, sed quasi potu ordinario, sine discrimine suarum complexionum, ætatum, aliarumque circumstantia-

tiarum , abusivè eo utuntur. Calor enim
nativus ex ejus abusu , instar flammæ lam-
pædis oleo consumpto , extinguitur : fateri-
que necesse est , immoderatum Théé , sicut
Vini potum , humidum nativum præmatu-
rè absumere , caloremque ac vitam unà ex-
tinguere posse. Nec minus legitimus ip-
sius esse videtur usus in illis , in quibus sal-
aliquod acre , volatile , prædominium ha-
bere solet , veluti in phthysicis jam confir-
matis , hecticis , scorbuto volatili , scabie bi-
liosâ , & ejusmodi affectibus derentis , in ta-
libus enim subjectis & morbis , non solum
febrim lentam potus Théé , particulis suis
volatilibus & nimis exsiccantibus , augere ,
sed etiam partes jamtum emaciatas , ulterius
rore suo nutritio prædari valet.

De nocumentis verò hujus potûs , se-
quentia apud *Antonum ac Hicæ* legere
est , in centuria Observationum , observ.96.
Tincturam , inquit , *e foijs Théé* mediante
aquâ calidâ extrahi , vulgò notum est.
Ejus potum aliquando quibusdam conau-
tere , negare nolo ; attamen , ut eum o-
mnibus utilem putem , adduci nequeo :
quippe verosimile videtur , emolumenta
quædam Théé adscripta , ab aqua calida
potius esse deducenda. Hunc potum qui-
busdam nocuisse , videtur experimento
sapius probatum : inter alia hoc patet ex
se-

sequenti historia ; *Mulier vegeta & sãna, potus Thèe dedita, conqueritur de frigore acri interiora concutiente, præsertim noctu, quod à Thèe potu derivandum putat, hanc ob causam, quia eo potissimum corripitur, ubi huic potui indulgit. Memini, pergit idem Author, ante aliquot annos, virum robustum conquestum esse de frigore acri in abdomine, quod etiam potui Thèe, quem quotidie sumebat, imputat.*

Plura quidem adhuc adjungere possem, quibus in casibus & subjectis, Thèe non secus ac Caffè potus disconveniens, imò magis nocivus observatus fuit : sed repetenda forent plurima, quæ in prima Disquisitione jam adduxi, & ne crambem recoquam, hæc interim sufficiant, hoc unicum addens, quod Thèe cum Caffè, uti in debito usu & viribus, ita in abusu & nocendi modo ferè conspiret. Interea autem non solum Medicus à nocentibus & juvenibus judicare tenetur, verùm quoque omnis homo, auream illam *Syracidis* regulam diateticam accuratè observare debet ; *proba, quid sanitati tue conducat.*

Non minus Divi Pauli regulam universalem unusquisque recommendare sibi oportet : *Omnia probate, quod bonum est, retinete.* Hanc enim, qui observat, plus potest efficere, quàm per plures panacæas

Medicorum etiam celeberrimorum : porro vitiosa non solum sunt extrema in Philosophia morali , sed & in Medicina : *virtus medium tenet* ; felix sane ille , qui documentum hocce mordiciter observat.

Cæterum pro coronide hujus Tractationis concludam sequentibus : cum nempe Théé, ipsismet Chinensibus novum sit medicamentum , cujus proin non solum vires, facultatesque necdum satis accuratè illi , qui examinârunt defacto detexerunt , nec satis exquisitè , ceu in lydio lapide probarunt , quis igitur artis Medicæ gnarus , herbas nostrates , quarum tamen virtutes & facultates, naturæ nostræ convenientiores , nec non per tot sæcula approbatas , anteferre non eligeret ? imò quis jurare aufit , quin non eadem folia Théé , quæ semel atque iterum infuderunt , aut aquâ macerârunt Asiatici , subinde denuò lucri gratiâ iterum exsiccent , ac in Europam nobis submittant. Ut taceam insuper , quod eadem folia adulterari alijs , aut alia genuinis surrogari possint , calliditatem enim Chinensium , jam olim detexit ac taxavit *Simon Pauli* , in suo *Quadrup. Botan. de abusu Tab & Théé*

Huic quoque accedit , quod foliorum Théé vires , (præsertim si non probè & exactè , clausis vasis , sint asservata ,) aliquantisper imminuantur , ac labefaciuntur , in longis-

gis-

rimorum
 rema in
 bedicta
 è ille, q
 s obler
 hupa Te
 as : cir
 as no
 non lib
 : accu
 xerun
 lapide
 narus
 tures
 tiores
 , amec
 fit, qua
 nel am
 ceram
 rerum
 natar
 folia
 roga
 um, q
 ut, ve
 & The
 quod
 on pro
 ata,)
 enur

T

Birkart f

96)
eleberrima
ant extrema
& in Medicin
lix sane ille
rdicitus obier
ronide hujus
uentibus : die
nenfibus no
pron non lib
im satis accu
to detexerun
lydio lapide
dica gnarus
nen virtutes
uventiores
robatus , acc
urare aufit , qu
qua femel
qua macerem
gratia iterum
is subman
eadem folia
imis furoge
chinium ,
non Pauli , in
Tab & The
edit , quod
im si non
t affervat
labafactum

Tabacum

Birkart sc. Prag

Orientali in
immentum
bis equi
antiqua
potiri liceat.

HERBA

NA, SEL,

T A B A

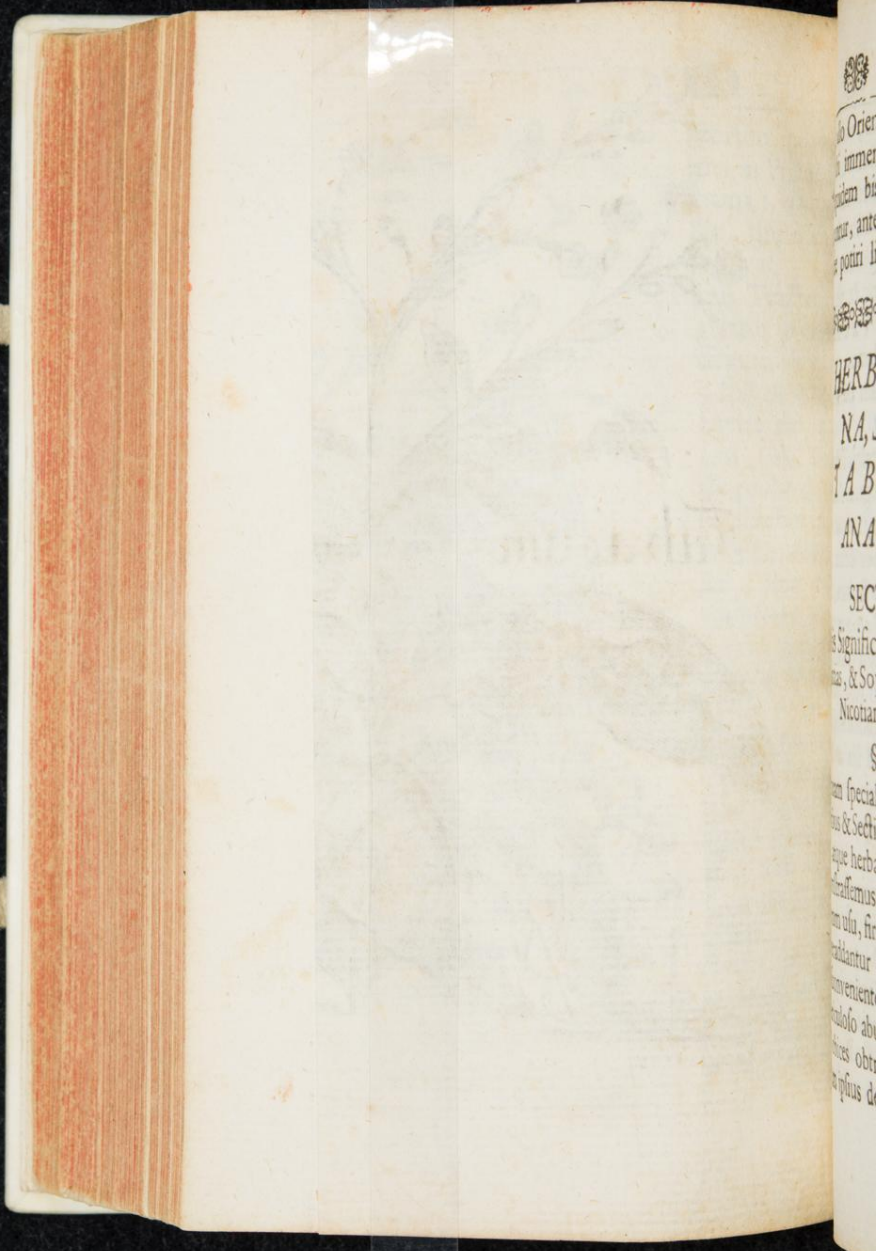
ANACRIS

SECTIO

Significatum
& Sopiatic
Nootianæ ev

§. I.

specialibus
& Sectionib
que herba The
effemus, qua
usu, firmæ a
vidantur, &
venenter alt
solo abusu, y
obtrudan
ipius decant

lo Orier
immer
idem h
am
poni li
HERB
NA,
TAB
ANA
SEC
Signific
, & So
Niconar
§
focia
& Secti
herbe
affemus
usu, fir
dantur
verient
alolo ab
obtr
plus de

giffimo illo Orientali itinere , ob calorem
solis inibi immensum ac intolerabilem ;
quandoquidem bis æquatorem subire na-
ves coguntur , antequam Europæis famoso
illo Théé potiri liceat.

DE HERBA NICOTIA-
NA, SEU, DE
T A B A C O,
ANACRISIS.

SECTIO I.

Nominis Significatum & Originem,
Differentias , & Sophisticationem Herbæ
Nicotianæ evolvit.

§. I.

Postquam specialibus hucusque Tracta-
tionibus & Sectionibus , de Caffé, Cho-
colatâ , atque herba Théé egiffemus , nec
non monstraffemus , quanta bona ex legi-
timo eorum usu , firmæ aut sinistrae valetu-
dini superaddantur , & quomodo ab iis-
dem disconvenienter adhibitis , aut ab eo-
rum periculoso abusu , vitæ diutius protra-
hendæ obices obtrudantur : restat nunc ,
ut tandem ipsius decantati , usitatique inter

96)
eleberrima
ant extrema
& in Medicin
lix sane ille
rdicitus obier
ronide hujus
uentibus : die
nenfibus no
pron non lib
im satis accu
to detexerun
lydio lapide
dica gnarus
nen virtutes
uventiores
robatus , acc
urare aufit , qu
qua femel
qua macerari
gratia iterum
is subman
eadem folia
imis furoge
chinium ,
non Pauli , in
Tab & The
edit , quod
im si non
t affervat
labafactum

Tabacum

Birkart sc. Prag

Orientali in
immentum
bis equi
antiqua
potiri liceat.

HERBA

NA, SEL,

T A B A

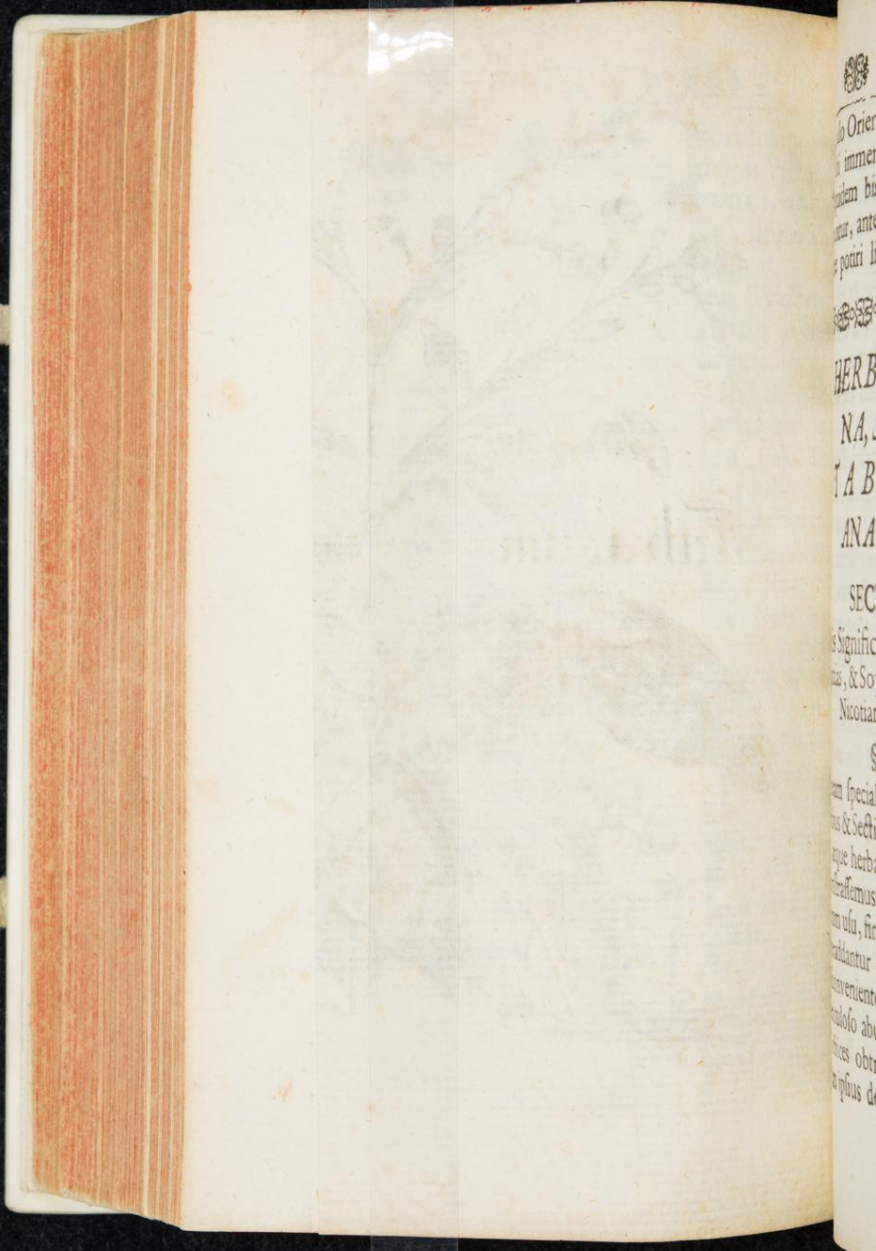
ANACRIS

SECTIO

Significatum
& Sopiatic
Nicotiana ev

§. I.

specialibus
& Sectionib
que herba The
effemus, qua
usu, firmæ a
vidantur, &
venenter alt
solo abusu, y
obtrudan
ipius decant

lo Orier
immer
idem h
mur, am
poni li

HERB
NA,
TAB
ANA

SEC
Signific
, & So
Niconar

S
focia
& Secti
herbe
affemus
usu, fir
dantur
verient
aloso ab
obtr
plus de

giffimo illo Orientali itinere , ob calorem
solis inibi immensum ac intolerabilem ;
quandoquidem bis æquatorem subire na-
ves coguntur , antequam Europæis famoso
illo Théé potiri liceat.

DE HERBA NICOTIA-
NA, SEU, DE
T A B A C O,
ANACRISIS.

SECTIO I.

Nominis Significatum & Originem,
Differentias , & Sophisticationem Herbæ
Nicotianæ evolvit.

§. I.

Postquam specialibus hucusque Tracta-
tionibus & Sectionibus , de Caffé, Cho-
colatâ , atque herba Théé egiffemus , nec
non monstraffemus , quanta bona ex legi-
timo eorum usu , firmæ aut sinistrae valetu-
dini superaddantur , & quomodo ab iis-
dem disconvenienter adhibitis , aut ab eo-
rum periculoso abusu , vitæ diutius protra-
hendæ obices obtrudantur : restat nunc ,
ut tandem ipsius decantati , usitatique inter

Europæos herbæ Nicotianæ , vulgò Tabaci dicta , naturam , usum , simul & abusum , compendiosè strictiori scrutinio subjiciamus. Ast nè æquivocis obscuretur oratio , de nomine primo loco agendum est , Marcò Tulliò Cicerone teste : & nè sub obscuro nomine militemus , aut incerta sub tessera in arenam descendamus , operæ pretium erit , pauca quædam de ipso argumento insinuare.

Herba itaque , quam vulgò Tabacum dicimus , propriò apud Indigenas Americanos vocabulo *picielt* vocatur , ut ait *Monardes*. In Hispaniola *pete de cenue* dicitur , teste *Oviedo* ; à novæ Franciæ Barbaris , sub *Peti* nomine celebratur. *Nicotiana* appellata est à Joanne *Nicotio* , Regis Galliarum Legato in Lusitania , anno 1559. qui primus hanc plantam Gallijs transmisit Regina , hinc *herba Regina* , & quod illa ab Hetruriæ Magnis Ducibus profapiam duceret , *herba Mexicana* est facta , *herbæque Legati* ab eo , qui transmiserat Legato : *Magni Prioris herba* multis in Galliæ locis , Romæ *herba Sanctæ Crucis* aliquamdiu dicta fuit , quod plurimam horti partem , Magnus Galliæ Prior illi devovisset , & Cardinalis à Sancta Cruce , Nuncius in Hispania Lusitanica Apostolicus , inde transtulisset Romam , ut olim illius Cardinalis majores , lignum *Sanctæ*

Æa Crucis Romam detulerant. Multis *Herba sacra*, *Herba sancta*, *Herba divina* vocatur, ob divinos mirandosque effectus.

Sed omitto alias adhuc appellationes minus notas, uti Virgineis dicitur *Uppuvoc*. Hispaniolis, *Cozzoba*. Cæfalpino, *Tornabona* ab Alphonfo Tornabono Antiftide Burgensi. Camerario, *Consolida Indica*. Dodonæo, *Hyofcyamus Peruvianus*. Primus autem in Galliam semen detulit *Thevetus*: in Lufitaniam, Hispaniamque mifit D. D. *Francifcus Hernandes de Toledo*. In Angliam ex Virginea detulit Tabaci semen *Francifcus Draeck*, Angliæ Archinauta, & ifti omnes aliquam nominis mentionem fecerunt de Tabaco. Ijs ergò nominibus vel obfoletis, aut minus tritis, *Tabacum* generaliort confenfu appellatur, quod nomen illi ab Hispanis inditum à fuo natali folo, Infula fcilicet *Tabago* feu *Tabafco*, hujus herbæ feraciffima, hoc enim nomen, quia toti Europæ notum, magis etiam aridet.

§. II. *Tabacum* feu *herba Nicotiana* à plerifque A. A. in duas communiter partitur fpecies. Primo enim dicitur *Nicotiana major latifolia*, aliàs *Hyofcyamus Peruvianus*. 2dò vocatur *Nicotiana minor* feu *Hyofcyamus luteus*; utræque enim funt de profapia *Hyofcyami*, & ad ejus fpeciem re-

ferendæ , sicut & instar Hyoscyami vim habet narcoticam & stupefactivam. Est autem *Tabacum* plantæ genus , folia habens numerosa , plus minus ampla , longaque , succo plenissima , subhirsuta unà cum colore viridi minus saturo , texturâque parùm fibrosâ , venis raris sed grandibus ; summis in ramis flores gestat numerosos ex albo purpurascentes , & luteos , odorem non ingratum spirantes. Excisis floribus succedit caput conoideum , exiguæ tamen areæ , ibique generatur semen minutissimum , cui color est ex ruffo fuscus seu nigricans , cùm maturaverit , & magnitudine papaveris semen æquat , sapore haut absimili , ejus verò radix crassa est & multifida , atque lignosa , intus plerumque crocea & amara , quæ faciliè cortice suo exuitur. Nascitur ultronea naturæ vi in America , solo non ita compacto & leviori , umbrosisque locis gaudet ; In Indijs , ubi potentioribus solis radijs expositum , flaccesceret ; Ast in Europa , ubi mitiùs est cælum , præter diligentiore culturam , locus requiritur fœcundus , & qui solis meridiani radios excipiat , neque ventis furiosis septentrionalibus sit expositus : Vid. *Neand Tabacolog. & J. Chryf. Magn.* in suis exercit. de Tabaco.

§. III. Ita autem invaluit , in multifarijs Europæ regionibus , ex diligenti ejus incola-

larum industria & cultura *herba Nicotiana*
 plantatio & usus , ut non amplius ferè A-
 mericanis indigena esse videatur , licet ejus
 origo illinc derivetur : variæ quidem hinc
 inde reperiuntur in orbe Tabaci species ,
 quæ non tantùm in diversis Americæ alijs-
 que Indiarum Provincijs (à quibus varia
 sortitur nomina Tabacum , nimirum Virgi-
 niense , Brasiliense , Floridanum &c.) verùm
 etiam nunc in multis Europæ plagis plan-
 tantur , quod Anglia , Hollandia , Hispania ,
 Italia , aliæque Europæ partes abundè atte-
 stantur , & præcipuè quidem nostra Ger-
 mania , quæ tantæ progignit bonitatis Ta-
 bacum , ut cæteris ferè cunctis speciebus
 exoticis , parùm aut nihil in sua cedat præ-
 stantia ; hoc enim ipsum circa Hanoviam ,
 Argentinam , Bremam &c. fertiles demon-
 strant agri. *Joan. Neand. pag. 241. ait* ,
 optimum quidem Tabaci genus aliàs esse
 Virginienſe & Brasiliense ; *at sicubi* , inquit ,
evanda est Tabaci virtus ob senium.
mercatores , ne lucro defraudentur , ita
restituunt : & muria Limonum , aceti
vin ana lib. 15. syrupi conveni. fol. tabac.
dissol. unc. iij. coquantur ad dimidiàs ; in
colaturam calentem , & fervori proximi-
mam , Tabacum immitte , ut mox con-
glomeretur : fit enim ita , ut diu conser-
vetur.

Ast sanè ex his videre est, quàm parùm sincerum sit Tabacum, quod ex Indijs ad nos defertur, magisque expedire uti nostro, in nostris hortis sato, huic enim possumus magis securè fidere: Indico autem, vario modo sophisticato, mille res inesse admixtas suspicari possumus, salem nempe, zz. vinum, piper, muriam Limonum, acetum, euphorbium &c. quæ vires ejus vel minuunt, vel planè corrumpunt; nulla enim vis, quæ evanuit, restitui potest, nisi virtute pari inductâ. Sic succo Tabaci reparari potest aliquatenus exhaustum folium, secùs agrè admodum. Cæterùm in genere herbæ Nicotianæ bonitas, præsertim nostratis dignoscitur, si colorem repræsentet subfuscum ac castaneum, spiretque odorem volatilem acrem non ingratum, ac fœno recenti haud absimilem: quomodo verò plantetur, qualisque in his regionibus ejus sit cultura, D. *Thebesius* Cap. I. pag. 9. & *Joan. Chryf. Magn. in 1. Exerc. de Tab.* fusè tractarunt. Ubique interea gentium, in Europa præsertim & America, tanta cum Tabaco exercetur mercatura, ut etiam Ordines Hollandiæ ultra 3000. florenorum annuè, è modico vectigali, Tabacarijs officinis imposto, colligant. Sic pariter in Anglia, Italia, Gallia, alijsque Europæis regnis, non parum exinde ad Principum æra-

raria accedit emolumentum. Atque hæc de
Herbæ Nicotianæ descriptione & natura bre-
viter dicta, sufficiant; nunc superest, ut in
orbitam revertamur, ac sequentem sectio-
nem à principalioribus Tabaci qualitatibus,
ejusque recto usu ordiamur, & conclu-
damus.

SECTIO II.

Herbæ Nicotianæ Qualitates in ge-
nere & in specie, ejusque fumationis ac
pulveris usum exponit.

§. I.

Quantum ex spagyrica Herbæ Nicotia-
næ seu Tabaci analysi, varijsque Me-
dicorum experimentis hæctenus expiscari
potuit, generaliter in ea distinguenda ve-
nit, duplex particularum compositionem
Tabaci materialem ingredientium diffe-
rentia.

Primò enim particula salina volatiles
acerrimæ, ac naturæ specificè *acida* sunt,
cùm recens herba trita, saporem subama-
rum & acuté penetrantem, piperinum quasi
repræsentet: ab his dependet vis summè
irritativa partium fibrosarum ac nervosa-
rum, hinc est, quod fumi tantillum inspi-
ratum, ac cum saliva simul deglutitum, fi-
brasque ventriculi irritans, tantos excitet
vomitus & enormes dejectiones; quod e-
tiam

tiam fit , si tantillum Tabaci masticaretur , ac cum saliva deglutiatur ; etiam externè applicatum vomitus ciere , habet *Willisius* , in *Pharm. rational.* Ex infuso in spiritu vini , paratur Essentia fortiter vomitoria : melius tamen paratur cum dimidio nitri fixi , prout eam insinuat *Ludov. Pharm. p. 501.* vel cum alcali tartari quod virulentiam ejus multum corrigit. Observari merentur , quæ hic annotata habet *Lemery* , in *sua Chymia* pag. 528. hic recipit Tabaci boni minutim incisi unc. viii. affundit aa. phlegm. vitriol. digerit in cucurbita vitrea , arenæ calidæ impositæ , per diem & noctem destillat unc. v. & asservat seorsim hunc liquorem : est vomitorium insigne ; hic liquor datur â zij ad ʒvj. Residuum hujus decocti , per retortam , igne aperto destillatur , & obtinetur phlegma , oleum nigrum , & spiritus ; olei hujus ʒi cum unc. ij pinguedinis mixta , egregium est in scabie remedium. Est etiam oleum hoc Tabaci tam potens vomitorium , ut , si aliquamdiu nasus admoveatur phiolæ , in qua asservatur , vomitus superveniat. Violentos olei Tabacini effectus in varijs animalibus , videbis in *Har-deri Apiario* , observ. 1. usque ad 7.

A dictis particulis salinis , dependet vis ejus aperitiva , resolutiva , incisiva , fordium viscidarum expectorativa , item emetica & pur-

purgativa ; cùm sit unum ex vehementissimis purgantibus ; hinc est, quod in Asthmate humoroso , Orthopnoëa, tussi humida, & similibus affectibus, ex muco crasso viscido & mucilaginoso, pulmonum tubulos infarciendo, abortis (*Wann sie stat et röhelen*) pro muco hoc eliminando, item purulentis pulmonum extergendis, infusum ejus per digestionem probè paratum, item syrupus, oxymel ejus &c. medicamenta sint expectorantia ferè sine pari, & quasi divina remedia ; sed attendendum est, ut legitimè sint præparata, per crebras purificationes & repetitas infusiones, sic enim domatur Nicotianæ vis nimium purgans & vomitoria. Unde expertus est syrup. & oxymel à *Petro Quercet.* quæ duæ compositiones sunt efficacissimæ in humoroso Asthmate : sic etiam *Aqua destillata* ex folijs Nicot. commendatur à *Fabro* in Asthmate, quæ aqua mista cum succo nicotianæ, per residentiam probè depurato, additis aliquot guttulis olei seu spiritus sulphuris, uti vult *Langius*, erit egregia in Asthmate. Pariter quoque à dictis particulis salinis provenit, quod Nicotiana masticata, sit potentissimum Apoplegmatizans, copiosissimasque excitet salivaciones, sale suo volatili acri & penetrante, penetrando in vasa excretoria glandula-

la-

larum salivalium , easque irritando. Hinc sunt nonnulli , qui Tabacum infundunt spiritui vini , ac exinde parant *extractum* , quod pisi magnitudine linguæ impositum , osculaque vasorum salivalium vellicando , magnam pituitæ ac salivæ copiam , per os educere solet. Ubi tamen omnino cavendum est , ne vel minimum ejus in stomachum deglutiatur , secus enim vi narcoticâ caput stupefacit , adeò quidem , ut omnia rotari tanquam ebrijs , videantur , & hinc vomitus & secessus vehementes provocantur : uterque effectus , tam narcoticus ex oleo resoluta , quàm apophlegmatizans ex sale volatili acri , manifestus est in ejus fumo per tubulos hausto , de quo infra. Aliàs & in herba arida sal hoc reperitur & oleum , & quidem acrius ac exaltatum , quia per putrefactionem , præparationem ejus antecedentem , sal volatile acre nonnihil separatur ex concreto misti , & longè fit acrius ; per putrefactionem enim *Spiritus urinosus* & *salvolatile* optimè eliciuntur. Econtra , in planta succulenta recenti , vires magis temperatæ sunt , quia sal ejus volatile ab humido temperatur. Præter has verò particulas salinas penetrantissimas , considerandæ etiam sunt

Secundò particulæ oleosæ sulphureæ non adeò maturæ , sed adhuc perquam crudæ &

& fumosa, quæ celeri passu totum perambulans corpus, spiritusque ita obnubilant, eorumque impetum elasticum ita compefcunt, ut summus torpor, ac stupor narcoticus, totum corpus excipiat: cujus intuitu, Nicotiana species quædam Hyoscyami, cui neque cedit, esse videtur; hinc est, quod, qui ejus fumo utuntur, plerumque somnolenti sint, imò, qui eodem nimium abutuntur, stuporem mentis, aliæque corporis mala contrahant, uti in sequentibus, de ejus abusu, plura audiemus. Vim hanc stupefactivam, non tantùm sub formâ fumi exserit, sed & externè usurpata, eandem patefacere solet, cùm in enecandis pediculis capitis, & curanda tinea, capiti applicata, ægros stùpidos & quasi ebrios reddit, nisi summâ cum cautelâ adhibeatur. Hinc etiam in quibusdam locis *unguentum Nicotiana*, prostat, quod expertum est contra pthyriasin, sed periculosus est ejus usus, unde ut dixi, cautelâ opus est, quia exinde infantes, monente *le Febvre*, propter virulentiam, plerumque in cardialgiam & syncopen incidunt, stùpidi ac quasi ebrii fiunt, & supra & infrà purgari solent. Moderni, præprimis Angli, clysmata ex fumo Tabaci, in passione iliaca convulsiva, & obstructione alvi, affectibusque flatulentis applicata, tanquam præsen-

ta-

taneum remedium recommendant , non tantum dolores sistendo , sed & alvum laxando : vid. *Bartholinus, centur. 4. Epist. 92. & in hist. anat. cent. 6. obs. 66.* ubi modum & instrumentum , quo sine noxa & molestia applicatur , describit. Porro propter vim ejus anodynam , & nervinam , est , quod in ore detenta , aut masticata , dolores dentium ab acido oriundos , sedet , vi narcoticâ sensum doloris fallendo , & per copiosum fluxum salivæ , acidum in radice dentis rodens , â sale volatili Nicotianæ prius concretum eluendo : vid. *Riveri cent. 4.* Item , quod folia contusa , non secus ac hyoscyami , dolores alicujus partis affectæ sistant. Unde folia recentia , vel exsiccata noviter humectata commendantur , imposita auribus , contra otalgiam. In specie verò in cruribus œdematosis , & pustulosis , folia recentia , leviter contusa & applicata , extemporaneum sunt remedium.

Utrisque his particulis , tam salinis quam oleosis , excellentissimum præbet vulnerarium , in vulneribus inveteratis , ac ulceribus quibusvis & manantibus , modò non nimis malignis , etiam phagadanicis persanandis , ut & contusionibus : particulis enim salinis ea mundificat , oleosis verò eadem efficacissimè consolidat , ac dolores lenit : hinc recens planta , dum succo ,

sal volatile acré sulphureum temperante, ad-
 huc pollet & turget, etiam hujus succus re-
 cens expressus, vel decoctum, vel infusum,
 in vulneribus, ac ulceribus inveteratis, quod-
 vis chirurgorum Balsamum ferè antecellit.
 Sicut & ordinarium ingrediens est, Balsa-
 morum vulnerariorum & unguentorum,
 quæ applicantur partibus exulceratis: sup-
 purat enim egregiè, optimè mundificat, &
 ad sanationem producit; unde etiam in ulce-
 ribus, vulgatum Unguentum diapompho-
 lygos, malaxatur cum oleo Nicotianæ. Sic
 sola folia Nicotianæ viridia, contusa pauli-
 sper, manè & vesperi imposita recenti vulne-
 ri, sine ulcere curant, teste *Experientiff. Ett-
 müllero*, ut & ipsa ulcera tibiæ, satis aliàs
 curatu difficilia, item pedibus pustulosis si-
 mulque œdematosis, hoc modo imposita,
 mirabiliter succurrunt: sic & in ulceribus fi-
 stulosis sinuosis; & ipsis fistulis laudem me-
 retur, ubi vel oleum ejus pro inunctione, vel
 malaxatione Emplastrorum, vel succus, tam
 per se, quàm in emplastris, vel decoctum,
 vel infusum pro lotionem & injectionem, satis
 est efficax; sic etiam succus Nicotianæ, cum
 pulvere exuviarum serpentum, per siphonem
 fistulis injectus, easdem mirabiliter sa-
 nare dicitur: alij recipiunt succum cancro-
 rum fluviatilium, cum folijs nicotianæ, &
 pulvere exuviarum serpentum, & fistulis ac
 ulceribus fistulosis applicant, felici cum suc-

H cef-

cessu. Porrò in affectionibus cutaneis externis, scabie v. g. herpetibus, impetigine & admodum egregium est remedium Nicotiana, & quidem oleum per infusionem factum, & unguentum de Nicotiana: non secus ac ad cancrum multum conferre dicitur. *conf. Velsch. Hecatost. 2. p. 24.* Præterea quantum in Empyemate, sive ex pleuritide suppurata, sive vomica, sive vulnere pulmonum, ad materiam purulentam evacuandam, ulcusque consolidandum, valeat decoctum, infusum, syrupus, aliaque medicamenta ex Tabaco preparata, non satis laudare potest *Magnen. in suis exercitiis. & Epiphanius Ferdinandus in hist. Med. mir. 32 & 45.* Imò per decoctum foliorum recentium Nicotianæ, se quendam à morte præsentissima liberasse dicit. Verba ejus sunt hæc: *In Empyemate me nunquam deceperunt, semperque iis felici cum successu usus sum, vaporatone & decocto Tabaci, quibus mediantibus mira puris per tussim facta est excretio, idque continuando, sanati fuerunt.* Alias internè præterquam in affectibus pectoris, dispnoea, pleuritide suppurata, Athmate infantum, vulneibus & ulceribus pectoris, parum habet usum, propter vim emeticam & virtutem narcoticam, satis superque demonstratam.

In Tumoribus autem duris & scirrhis emolliendis, resolvendis & discutendis, præ-

tertium splenis & epatis, admirabilis est hæc
Herba, unde in *Zwveiseri Phar. Reg. edit.*
ult. pag. 312. prostat egregium *Emplastrum*
splenet. cujus basis est Nicotiana: quin & in
quartanis febribus, succus aut extractum ejus
lienari regioni applicatur non sine sensibili
effectu, unde quidam habent Emplastrum
contra quartanas ex Nicotiana, qui applicant
regioni renum, sicut *Helmont. tract. de feb.*
cap. 14. Quartanas per tale Empl. se curasse
asserit. Omnes autem hæctenus recensitas
qualitates *Ægid. Everhardus* sequentibus
comprehendit versibus:

Nomine, quæ sanctæ crucis herba vocatur. ocellis
Subvenit & sanat, plagas, & vulnera jungit,
Discutit & strumas, cancerum, cancerosaque sanat
Ulceras, & ambustus prodest, scabiemq; repellit,
Discutit & morbum, cui cælit ab impede nomen.
Calfacit & siccatur, stingit mundaturque resolvit,
Et dentum & ventris mulcet, capitisque dolores,
Subvenit antiquæ tussi, stomachoque rigenti
Renibus & spleni confert, uterque venena
Dura sagittarum domat, ictibus omnibus atris
Hæc eadem prodest, gingivis profuit, atque
Conciliat somnum, nuda ossa que carne revestit.

§. II. Perlustratis ergo plerisque Tabaci
tam inquam externè exhibiti qualitatibus,
tandem ad creberrimum fumi Nicotianæ, in
tubo accensæ ore attracti & redditi usum, e-
tiam progrediar; cujus origo ab Americanis
(qui in sacris primò, ob varias eorum su-
perstitutiones & fabulas, deinde indiscrimina-
tim illo utebantur) principaliter derivatur,

referente *Magneno, Exercit. VI. p. 2.* Ad hunc fumi tabacini usum, utpote superstitionibus immixtum, abhorrebant initio Hispani, ut ait *Francisc. Lopez de Gomora in Hist. Ind. Occid.* nihilo tamen minus, illum morem maximè in Europam invexere Angli postquam Virgineam detexissent, celeberrimè que illius usum fecit *Francisc. Draeck*, insignis sæculi superioris Archinauta, qui etiam omnium primus semen tabaci apportavit in Angliam. Post Anglos, adhibuere Belgæ, Hollandique, quoniam hæ gentes tunc ebrietati magis deditæ, sentiebant à tabaco turbationem fieri mentis, supparem vino. 2dò quia in navibus & mari vivere assueti, pituitam congerebant, quæ ita evacuebatur. 3tò quòd somnum conciliabat, brevem, profundum, & reficienrem, si abundè fumeretur sin parcè, reddebat ad excubias vigilantiores, quod nostri pariter noverunt milites, qui excubias longiores acturi, Tabaci fumo se tantisper præmuniunt.

Quidquid sit, fumi tamen usum in Medicina frequenter adhibitum fuisse, apud Medicorum legislatores legimus. Sic suffitum meminit *Hipp. in Aph. 28. Sect. 5. & 6. Aph. 59. Gal. com. Aph. 28. Sect. 5.* per uterum, totum corpus suffiri posse pronunciauit. *Avicenn. lib. 2. Can. Tract. 2. c. 247* fumi usum, naturamque explicat, commendatque in ulceribus oculi funeam thuris. *Hierodo-*

Tabacum Babylonios haurire fumum ad ebrietatem usque solitos, testatur *lib. 1.* hiantes fumum tussilaginis haurire jubet, *Diasc.* ad tussim siccam *lib. 3. c. 117.* Idcirco legitimum jam à 100. annis in Europam introducti, atque per experientiam approbati herbæ Nicotianæ fumi usum, certis in casibus è penultima Medica proscribere non licet: Quemadmodum enim Tabacum, ut ex dictis patet, sub varijs formis à practicis, tam inquam externè optimo cum successu applicatur: sic pariter quoque, ratione ejusdem principij jamjam nominati, sub forma fumi ore attracti & redditi, vulgò phlegmaticis dictis, seu etiam illis optimè conducit, quibus caput partèsq; vicinæ, ex quacunque occasione fucis chylosis & lymphâ copiosiori nutritivâ irroratæ sunt, seu qui sal volatile temperatum habent, multisque alijs affectibus narium & faucium, coryzâ, laxatione uvulæ, & similibus, qui inflammatione faucium & affectibus catarrhalibus infestantur. Nam vi narcoticâ, stimulum causæ externæ, lymphæ profusionem causantis, sistendo, ejusque acrimoniam temperando, uberiore effluxum prohibet, sicut ipsam lympham per spiritum copiosius promovendo, successivè partes capitis & faucium interiores, à nimia illuvie defendit. Præprimis autem *tabacum compositum*, sub *specierum diatabaci* nomine, catarrhosis commendatur, si nicotianæ

na addatur succinum pulverifatum, mastix
fandaracha, styrax, flores spicæ nardi, &
quædam aromata, irrorenturque aliquot gut-
tulis olei distillati anisi vel succini, item unum
alterumvè granum camphoræ; sic enim ejus
usus capiti & catarrhalibus affectibus fumo-
perè conducit: alij, qui habent serosum ca-
put & lymphaticum etiam, cubebas addunt.

Celeberrimus *Willisius* Tabaci usum, præ-
primis ejus fumationem in castris, maxime
commendat, potest enim commeatûs ino-
piam, quæ inibi frequens esse solet, supple-
re, & milites laborum & periculorum minùs
sentientes efficere. Morbis insuper castren-
sibus, colicæ, diarrhœæ, ulceribus capitis,
& artuum doloribus apprimè medetur, tam
præservando, quàm sanando. Quin & pe-
stis præservativum & singulare curativum in
fumo tabaci consistere, propriâ experientiâ
ostendit *Diemerbrock, tract. de Peste*. No-
tandum verò est, ut ad simplicem fumatio-
nem Tabacum eligatur non nimis exicca-
tum, instar papyri, & adulteratum, sed sub-
humidum, purum & genuinum: optimum
aliàs hoc tempore laudatur *Tabacum cana-*
ster dictum, vulgò *der Knaster-Taback*
& *Zapffenbergense*, à suo fabricatore sic ap-
pellatum. Interea hæc in genere, de herbæ
Nicotianæ in tubo accensæ, fumatione & usu,
compendiosè dicta sufficiant; plura, qui de-
siderat, vid. *Magn. & Neand. Tabacolog.*

§. III. Superest denique , ut pariter de moderno , & per totam ferè Europam usitatissimo, pulveris Tabaci per nares attracti usu, aliquid dicatur. Illius itaque pulveris, (quatenus adhibetur per nares) usui , ansam dedit plurimum necessitas & occasio : cùm enim experimento didicissent nautæ & milites, quibus ab initio frequentior fuit tabaci usus, eum pulverem sibi esse ptarmicon, illâque internarum nasi membranarum irritatione, exonerari caput; usu verò comodo, in nimiam consuetudinem, ut sæpius fit, degenerante, plerisque inutilis & superfluus, imò planè noxius evasit, uti infra dicemus. Non ignoro, inter medicinæ tutamina ptarmica recenseri, frustra disputat *Neander* , an sternutamentum cerebro possit prodesse, cùm, quos natura molitur motus, sui exonerandi causa, illi sint etiam à Medicina imitandi; constat enim, imitatricem naturæ medicinam, ut ait *Hipp.* proximis facilioribusque vijs, ad corporis partes expurgandas, uti debere, quare cùm proximum cerebri emunctorium sit nasus, eâ viâ commodè medicamenta derivantur. Sic nonnunquam non cerebrum modò, verùm etiam nasum ipsum, processusque mamillares esse nimis humidos, unde nec odores subinde percipiunt, nec ipsi à putredine alijsque malis satis sunt securi; ut taceam, quin & moderatus ac opportunus ejus usus, exsiccando superfluos humores visco-

sitatesque resolvendo , caput , ne morbis à
 pituita infestetur , præservet , illudque in se-
 renitate conservet , pituitâ mucoque exactis ,
 prudentiam siccitate inductâ acuat , odoratûs
 perfectioni sapius conferat , multum quoque
 contra frequentiore[m] spuendi consuetudi-
 nem , alijsque ejusmodi incommodis aver-
 tendis valeat : Nihilominus tamen circa pul-
 veris Tabaci usum quædam observari oport-
 rent. *Primò* quidem ratione electionis , ut
 potiùs nostrate , quàm Indico aut alio exoti-
 co , varijs rebus adulterato & corrupto , uta-
 mur. *Secundò* ratione præparationis , ut
 pulvis sit minutissimè contritus , & si opus
 sit , pluribus rebus , secundum Medici judici-
 um , ac circumstantias alteratus. *Tertiò* rati-
 one quantitatis , frequentia & temporis ni-
 mirum , ut mundo corpore , jejunos homo ,
 non improspèrâ utens valetudine , exone-
 rando caput , pulveris unum aut alterum gra-
 num per utramque narem assumat : dandum
 quidem est aliquid consuetudini , unde & ijs ,
 qui taliter assueverunt huic pulveri , ac fre-
 quentius eo in die utuntur , melius esset , si se
 continerent intra moderati ores limites , &
 ter tantum de die , manè jejuni , iterum jejuni
 ante cibum , & ante coenam sumerent. *Quar-
 tò* respectu personarum seu temperamento-
 rum , sic , qui sunt phlegmatici ita dicti , & se-
 rositatibus ac viscositatibus abundant , aut
 catarrhalibus affectibus valde obnoxij , pul-
 vere

vere Tabaci, moderatè tamen uti possunt; sed cavendum est, si cerebrum se per nares sua spontè exoneret, ne in suis motibus turbetur natura. Sic pariter etiam cerebro incalescente, ob inflammationis periculum, ab eo abstinendum, neque adhibendum in oculorum morbis calidis, ne major concitetur fluxio, directis ad partem affectam humoribus, neque ubi nares hæmorrhagiâ tentantur, quoniam eam magis irritat. Quas regulas, si quis observare studebit, utilem experietur pulverem, si verò negligat incommoda sentiet; sed ut non omnibus utilitas eadem, ita neque eadem incommoda, sed singulis sua, unum vel plura: optima etiam sic sunt comparata, ut in eorum usu moderato, bonitatis maxima pars sita sit. In aurea enim mediocritate, stat rerum omnium præteritium; præstat igitur in medicamentorum usu moderato subsistere, quàm limites transgredi, cum periculosa sanitatis labefactione.

SECTIO III.

Abusum Tabaci, & inde emergentia
sanitatis incommoda, ac damna
demonstrat.

§. I.

Quod præstantissima remedia aliquando evadant noxia, vel excessivè, atque inconsultò adhibita, vel temperamentis eorum, qui ijs utuntur, minimè convenientia, quo-

H 5 ti-

tidianâ constat autopsiâ. Res eodem modo se habet cum Tabaco, quod sanè præstantissimarum est virium herba: at quàm exiguè ejus usum, prôh dolor! plerique nunc temporis Europæi moderare sciunt, sciunt autem, quia volunt, sed propriam pretiosâ simul inveniunt sanitatis ruinam, volenti tamen non fit injuria. Etenim herba Nicotiana à nonnullis tantâ frequentiâ, tanto desiderio & furore passim assumitur, quasi unicum in rerum natura esset remedium, quod corporis humani prosperitatem conservare valeret, cum illud tanquam prætiosissimam extollant panacæam, ac quasi pro universali habeant medicina, quæ secundum ipsorum phantasmata, semper & ubique inveniret locum. Sic ætate, fumationem Tabaci usurpant ratione caloris, hyeme verò ratione frigoris; mox somnum avertere, brevi iterum illum conciliare, nunc sitim, nunc famem sedare, mox appetitum promovere debet, & nescio, ad quid phantastica illorum imaginatio, eos ulterius sit adhuc persuasura. Hæccine verò mala, & verè non laudabilis consuetudo est, quæ complures Europæos capit: ut taceam, *S. M. Magna Britanniæ. Regem. Jacob. testari, apud ipsos Americanos, tanquam hujus herba Autores, vix emptorem reperiri servum, qui se tabaco mancipavit: & tamen hi tabacophili Europæi non resipiscunt. Non est igitur quod miremur, homines con-*
tem

temptis periculis, impensisque per mare, per terras, in remotas cursitare regiones, qui rara atque nova, (quæ in se non sunt spernenda, dummodo ritè & non excessivè adhiberentur) ex India utraque, & remotissimis terræ plagis quotidie nobis adferant; & quis dubitabit, cùm quandoque accidat, ut à veteribus quidam descripti morbi, in Europa infestent ægros, sed novis & inauditis comitatis symptomatibus, imò vel novi in Europa emergant morbi, quin, quæ Asia, Africa, America in Europam mittunt, sive Medicamenta, sive fructus edules, aut novas delicias; omnia hæc seminaria sunt, aut fundus nostræ calamitatis. Propterea tamen nullatenus ipsi Tabaci usui quidquam derogare intendo:

*Ne fortasse putes, me quæ facere ipse recuso
Et rectè tractant alij, taxare malignè.*

Imò salubre esse medicamentum Tabacum, non diffiteor, methodo tamen medendi non neglectâ usurpatum; periculosum enim dundaxat præsentis sectione oppugno abusum, ipsisque Architabacophilis, damna exinde emergentia, quæ sibi met ipsis accersunt, repræsentabo sequentibus.

§. II. Orientalis Imperij Tyrannus, *Amurathes IV.* edicto, gentis more, ferè semper capitali, cavit, ne quisquam fumo Tabaci uteretur, veritus, ne ob illius abusum steriles nancisceretur subditos. *Jacobus VI. Magnæ*

guæ Britannia Rex, in aliam devenit suspi-
tionem, fumo scilicet enervari subditorum
suorum corpora; hinc manifesto illud odio
prosecutus, dicitur, libellumque etiam scri-
psisse, cui Mysocapnon sive *odium fumi*, ti-
tulum dedit. Illos, complures alij Europæ
Principes, hoc prohibendo subsecuti sunt:
sic contigit semel, Principem quendam sub
magna Pœna, certo in casu prohibuisse pul-
veris Tabaci exhibitionem, contra quod
mandatum, quidam sequentem in civitate il-
la dispergebat pasquillum, & quidem ex *Job*
mutuatum: *Potentissime Princeps, contra*
folium, quod vento rapitur ostendis poten-
tiam tuam, & stipulam siccam persequeris.

Celeberrimus *Hoffmannus lib. 2. de Med.*
offic. Cap. CXI. p. 327. testatur, publicè in
Oxonienfi Academia disputasse contra hunc
abulum, ostensis exemplis eorum, qui la-
borassent quidem diu insanabilibus pectoris
morbis, delirijs, insomnijs, convulsioni-
bus, &c. post mortem autem inventum fu-
it, eos pulmones habuisse totos nigros, ac
retorridos, non secus ac si fumo indurati es-
sent. Idem *Hoffmannus* audivit à militibus
in Belgio versatis, vidisse se dissecta capita eo-
rum, quibus *patera cerebri*, ab Anatomicis
sic dicta, tota interior esset nigra, licet per
carnificem interiissent. Audivit etiam à pa-
tricio Norico, qui in bello Bohemico viderat
omnes, in conflictu ab hostibus interem-
ptos,

ptos, Anglos nigricans habuisse cerebrum. Hinc discant sapere (*Hoffmannus* inquit) qui sapere aliàs nolunt. *Quin & Nardus Anton. Rechinus lib. v. rerum Medic. Novæ Hispaniæ* p. 174. observavit, quod ij, qui auxilio Tabaci frequentius, quàm deceat, uti assuescant, reddantur decolores, linguam gestent squallidam, & palpitans guttur, Epatis ardore afficiantur, ac in cachexiam atque Hydrophem lapsi, morte tandem obeant. Revera ergò omnes similem abusum instituentes, egregium pessimæ suæ consuetudinis, præmium auferunt. Sed hoc ipso etiam patet, quod nimio hujus fumi abusu, cerebrum contabescat, & arescat, indeque functionibus animalibus, præsertim memoriæ valde obstit, unde, qui nimium hoc fumo utuntur, ob suum sulphur narcoticum tandem fatui redduntur: fit hoc, ut supra monitum, propter successivam lymphæ, & hinc nutrimenti cerebri roridi exhaustionem, cum post evacuatas lymphas serosas, ipsum nutrimentum partium roridum colliquefacere, & ita sub forma feri evacuari faciat *Nicotiana*.

Ejus ergò abusus non tantum cerebrum & caput infestat, verum etiam, ut dictum pulmones afficit, quos torridos facit, maculifque varijs, imprimis lividis & nigricantibus descædat, confer. *Barthol. tract. de pulm. p. 9. cent. 3. Epist. p. 371. Schneider. de catarrhis* l. 2, p. 265. *Horst. in Manud. ad Med. p.*

371. *Tulp.* 1. 1, C. 6. *Lindan.* in Med. phthys. C. 61. qui omnes varias habent experientias vitiorum pulmonum, ex suffitu Tabaci attracto: Unde non mirum, si tales ad phthysin, contabescentiam, atrophiam, & anhelitûs difficultatem inclinant.

Stomacho verò nocet, si statim à pastu hauriatur, fermentum ejus obtundendo, & concoctionem turbando, hinc cruditates valde augentur, unde nil nocentiùs, quam si post pastum Tabacum hauriatur: cavendum igitur, ne à pastu assumatur, & addò, ne nimius sit ejus usus, veluti quidam, referente *Thonero, observ.* 3. lib. 2. p. 103. constituto sibi pretio 200. imperialium, intra breve temporis spatium 300. fistulas ordinarias exhaustit. Aliàs mille malis aperitur via, inter alia notabile est, quod recenset *Grembs, in arbore integra & ruinosâ*: quendam ex nimio Tabaci usu, in Apoplexiam incidisse; cum quo conferatur *Kerkringius, Barbette* cum notis *Deckeri*, & alij.

§. III. Multi quidem tecto Tabaci pulverisati usu, non mox sub initium, sed inductâ vitiosa consuetudine, contractoque ex post habitu, tantam hujus pulveris quantitatem assumunt, ut etiam quidam, referente *Chryf. Magneno. in suis Exercit. de Tabac.* unicâ die pulveris Tabaci optimi unc. iij. seu lotones sex, naso suo perdidit. Imò plurimis nunc temporis ista prava consuetudo, fecit
can-

eandem ferè cum aëre necessitatem ; alij verò solâ imitatione, quæ autoritate trahitur, ad eam rapiuntur labem. (nullum enim potentius vinculum hominem ligat, quam Exemplum & Autoritas.) Sic etiam nonnullis, cum ad eos accedant, quibus arridet, sequè possunt in exigua re ostendere liberales, occasio utendi fuit. Ast audiamus celeberrimum *Pechlin. l. b. 2. obs. xi.* de Tabaci pulverisfati abusu argutè discurrentem, dum inquit : Quæ illa intemperies, sic perpetuè nares pulvere illo vexare, ut inter salutatio- num officia, atque impotentium cœnas, de- esse aliquid ad humanitatem videatur, nisi vel turpi viro stillaverint, aut futilis misturæ inspiratio, horridissima sternutantis voce prodatur ? quemadmodum verò nihil salubre est, quod consuetudine in naturam tran- sit, ita nihil juvat, frequentatum omnibus horis sternutandi desiderium, quin necessa- riam illam ad sensorij tonum custodien- dum, humanitatem penitè expellit. ju- stamque proportionem infringit, adedque non Hispanis tantum Italisque, sed & Germa- nis irascendum esse puto, qui ridicula æmu- latione, ut semper in ista nimia sunt, quic- quid ad partium tutelam requiritur, humi- dum exsiccant, non sine capitis manifesto damno. Matutinus certè, ad purgandum cerebrum impetumque spirituum provo- candum, nihil isto remedio utilius, de die
 „ au-

„ autem, nisi obtusum est cerebrum & hu-
 „ more inundatum, supervacua illa cura,
 „ nam lucis mobilitate, corporisque agita-
 „ tione, quod reliquum est humidi, facile
 „ excutitur, ne quis temerè pro futuro aliàs
 „ remedij usum profanare sustineat.

Volunt quidem nonnulli, jugi usu pulverisati aut
 sternutatorii Tabaci visum acui, sed quanto cum pe-
 riculo hæc medela sit, sæpe laudatus Jo. Chrys. *Magn.*
Exercit. 8. de tabac. testatur, se vidisse nonneminem,
 cui infanus hujus pulveris usus crystallinum corruga-
 vit hamorem, unde & fluitantia cernebat objecta.
Quin & idem eodem loco refert, sternutamento violenti-
us agitato capite, disrupis que eo impetu menyngi-
bis, laxatàque cerebri compaginatione, nonnullos
interijisse: quam suam sententiam ibidem exemplo,
pistoris Saburrani Famianus strada meminit, confir-
mat, cui cum 24. sternutasset, continuè succedens
proximè sternutamentum vigesimum quintum exitio
fuit, disruptis nempe arteriis, & membranis cerebrum
circumcingentibus. Pariter quoque ex ipso Tabaci
pulveris excessu, odoratus ablatio, membranarumque
& nervi odoratorii exsiccatio, atque obduratio, pro-
cessuum mamillarum, tabes oritur: quoniam meatu-
bis aut foraminulis ossis ethmoidis, à pulvere Tabaci
obduratis, fieri nequit, quin necessariò olfactus inte-
reat, cum membranæ spiritusque in nervis undulan-
tes, objecta odorabilia recipere non possint. De hu-
jus verò abusus incommodis, vid. Petr. Borell. cent.
3. hist. 45. & Schneider. de osse cibrifor. p. 400. Fabrit.
Hildan. cent. 1. observ. 8. cent. 5. observ. 1. & com-
plures alij AA. Cæterequin quilibet prudenti suo se
regat judicio, oblectet se, si lubet, quotidie Tabaco,
non cesso tamen exorare illum, ut semper meminerit
illius: læset anguis sub herba. Quæ omnia de medici-
mali Tabaci, sive usu sive abusu intellecta volo.

F I N I S.

)
 z, in Med
 abent exp
 : fuffiu T
 n, fi tales
 ophiam, &
 at.
 t, fi statim
 us obtund
 , hinc crudi
 nocentius
 uriarur: ta
 atur, & ad
 i quidam,
 2. p. 103.
 erialium, in
 ftulas ordi
 lis aperitur
 recenlet Gre
 sa: quenda
 oplexiam
 kringius, B
 alij.
 ecto Tabac
 nitium, fed
 ontractoqu
 ulveris qua
 am, referen
 cit, de Tab
 ni unc, iii,
 erit. Imo
 a confueca

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8

TIFFEN Color Control Patches © The Tiffen Company, 2007

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black
Light Blue	Light Cyan	Light Green	Light Yellow	Light Red	Light Magenta	White	Light Red	Light Gray
Dark Blue	Dark Cyan	Dark Green	Dark Yellow	Dark Red	Dark Magenta	White	Dark Red	Dark Gray

TIFFEN Gray Scale © The Tiffen Company, 2007

A 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

R (Red)

G (Green)

B (Blue)

M (White)

W (White)

G (Gray)

K (Black)

C (Cyan)

Y (Yellow)

B (Magenta)

M (Magenta)